

СТЕНОГРАФСКИ ДНЕВНИЦИ

НА

XXII-ТО ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

IV РЕДОВНА СЕСИЯ

Брой 51

София, сбота, 7 мартъ

1931 г.

54. заседание

Петък, 6 мартъ 1931 г.

(Открито отъ подпредседателя В. Димчевъ въ 16 ч. 25 м.)

Председателстващъ В. Димчевъ: (Звъни) Обявявамъ заседанието за открито.

(Отъ заседанието отсъствуватъ следнитъ г. г. народни представители: Ангеловъ Иванъ, Андреевъ Ставри, Аретовъ Никола, Баевъ Христо, Бечевъ Милко, Бешковъ д-ръ Иванъ, Бошковъ Борисъ Накровъ, Бояджиевъ Стефанъ, Бряджийски Илия, Бурилковъ д-ръ Владимиръ, Василевъ Славейко, Витановъ Добри, Вълчо Вълчовъ Даскаловъ, Гавалюговъ Йорданъ, х. Галибовъ Хюсеинъ, Георгиевъ Кимонъ, Георгиевъ Стойчо, Георгиевъ Страшимиръ, Герай Мехмедали, Губидѣльниковъ Георги, Дамяновъ Георги Марковъ, Данковъ Георги, Даскаловъ Добри, Димитровъ Владимиръ, Димитровъ Стефанъ, Дочевъ Момчо, Драгановъ Василъ, Дяковъ д-ръ Цвѣтанъ, Евтимовъ Борисъ, Ерменковъ Трифонъ, Ецовъ Борисъ, Желѣзовъ д-ръ Димо, Икономовъ Димитъръ, Каишевъ Атанасъ, Калчевъ Панайотъ Тинчевъ, Кацковъ Левъ, Клисурски Славейко, Кожаклиевъ Колю, Колевъ Еню, Кулишевъ Георги, Куртевъ Иванъ, Куцаровъ Янко, Кърловъ Стоянъ, Личевъ Несторъ, Лѣкарски Иванъ, Мариновъ Христо, Малиновъ Атанасъ, Марковъ Кръстю, Миновъ Петъръ, Мирчевъ Йорданъ, Митевъ Добри, Момчиловъ Миланъ, Мошановъ Стойчо, Недѣлковъ Иванъ, х. Николовъ Иванъ, Омарчевски Стоянъ, Панайотовъ Петъръ, Паневъ Малинъ, Петевъ Вичо, х. Петковъ х. Георги, Петровъ Иванъ, Първановъ Първанъ, Пѣчевъ Георги, Рясковъ Стефанъ, Савовъ Николай, Савовъ Стоименъ, Сапунджиевъ Никола, Сидовъ Пандо, Силянковъ Христо, Славовъ Кирилъ, Стамболиевъ Никола, Станишевъ д-ръ Константинъ, Стефановъ Стефанъ, Стоянчевъ Цвѣтанъ, Узуновъ Ангелъ, Хитриловъ Александъръ, Христовъ Борисъ, Христовъ Димитъръ, Христовъ Иванъ, Христовъ Кирко, Цаневъ Александъръ, п. Цвѣтковъ Кръстю, Цвѣтковъ Цвѣтко, Цуцумановъ Петъръ, Ченгелиевъ Антонъ, Янгъзовъ Теню и п. Янчевъ Иванъ)

Съобщавамъ на Събранието, че председателството е разрешило отпущкъ на следнитъ народни представители:

На г. Димитъръ Нейковъ — 1 день;
На г. Милко Бечевъ — 2 дни.
На г. Стоянъ Кърловъ — 1 день;
На г. Никола Андреевъ — 1 день;
На г. Трифонъ Капитановъ — 2 дни;
На г. Атанасъ Каишевъ — 4 дни и
На г. Панайотъ Калчевъ — 2 дни.

Следнитъ народни представители искатъ отпущкъ, но понеже сж се ползували съ повече отъ 20 дни, ще питамя Събранието.

Народниятъ представителъ г. Иванъ Михайловъ иска 1 день отпущкъ. Които сж съгласни да му се разреши исканиятъ отпущкъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Народниятъ представителъ г. д-ръ Димо Желѣзовъ иска 4 дни отпущкъ. Които сж съгласни да му се разреши исканиятъ отпущкъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Съобщавамъ на Събранието, че по частна инициатива е постѣпило законодателно предложение за отмибяване алинея втора и трета на чл. 72 отъ закона за администрацията и полицията. (Вж. прил. Т. I, № 84).

Вносителъ на предложението е народниятъ представителъ г. Никола Андреевъ. То е подписано отъ нужното, споредъ правилника, число народни представители. Това предложение ще се напечата, раздаде на народнитъ представители и ще се постави на дневенъ редъ за разглеждане.

Постѣпило е питане отъ народния представителъ г. Петъръ Анастасовъ къмъ г. министра на вътрешнитъ работи и народното здраве съ следното съдържание: (Чете) „На основание чл. 60 отъ правилника за вътрешния редъ на Народното събрание, моля Ви, г. министре, да ми отговорите:

„1. Известно ли Ви е, че свиканото на 4 т. м. отъ оппозиционнитъ партии въ Бѣла-Слатина публично протестно събрание е било разгонено отъ полицията Ви и

„2. Какво мислите да направите, за да се тури край на постоянно повтарящитъ се беззакония на сжщата“.

Г. министърътъ на желѣзницитъ е готовъ да отговори на питането на народния представителъ г. Иванъ Ангеловъ.

Понеже г. Ангеловъ сега отсъствува, отлага се отговорътъ за другъ пѣтъ.

Пристѣпваме къмъ точка първа отъ дневния редъ: **първо четене законопроекта за бюджета на държавата за 1931/1932 финансова година — разисквания.**

Има думата народниятъ представителъ г. д-ръ Никола Думановъ.

П. Анастасовъ (с. д): Г. председателю! Квесторитъ трѣбва да установятъ, че нѣма кворумъ, че заседанието почва безъ кворумъ — при 48 души.

Министъръ В. Молловъ: Нѣма да се гласува, г. Анастасовъ, за да има нужда отъ кворумъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Когато се гласува, тогава трѣбва кворумъ.

П. Анастасовъ (с. д): За да се открие заседанието, трѣбва да има кворумъ — трѣбва да присѣтствуватъ най-малко 92 души, а тукъ сж 48. Накарайте болшинството да присѣтствува.

Отъ сговориститъ: Има кворумъ.

Н. Кемилевъ (д. сг): Петре! Меракъ ти е да се продължи сесията на Камарата. Да се отбележи, че втори пѣтъ правите аванси за продължение на сесията следъ 28 мартъ.

Министъръ В. Молловъ: Всички народни представители сж въ Събранието и ще дойдатъ. Бждете спокоенъ.

Председателстващъ В. Димчевъ: Въ присѣтствената книга сж се разписали достатъчно народни представители. (Въ залата влизатъ нѣкои народни представители) Ето, нѣкои народни представители влизатъ.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Споредъ мене, бюджетътъ на държавата не бива да бжде характеризиракъ като една равносѣтка само за управлението на държавата, съгласно дей-

ствуващите закони, тъй както се изтъкна от известни срѣди, а по-скоро, че той е една еманация на стопанския живот на нашата страна. И затова ние трѣбва да търсимъ въ него всички онѣзи очаквания и възможности, които моментътъ подсказва, за да бѣде той не само единъ актъ законодателенъ, но и да отговаря на надеждитѣ на нашето население, на нашия народъ. Когато съ постановленията, съ текстоветѣ, легнали въ основата на закона за бюджета, както и съ специалнитѣ таблици и разпредѣлението на сумитѣ по отдѣлнитѣ ведомства бюджетътъ не отговаря на тия схващания и на тия очаквания на българския народъ, той губи много отъ своя характеръ на законодателенъ актъ и не можемъ да очакваме да бѣде възприетъ съ едно облекчение, да добие характеръ на единъ законодателенъ актъ. А съ право днесъ отъ бюджета се очаква да се види, ще даде ли той изгледи за едно по-добро бѣдеше на българския народъ. Грижитѣ за стопанското приповдигане на нашата страна, за нейната по-голяма стопанска мощъ, които съ право трѣбва да очакваме, трѣбва да ги намѣримъ въ бюджета, така както ни ги очертава и финансовиятъ министъръ въ отдѣлнитѣ ресори. Ще се развива ли нашата държава спокойно ще можемъ ли всички да получимъ убеждението, че тази голѣма разруха, туй голѣмо сътресение въ нашия стопански животъ ще бѣде не само изживѣно, но ще бѣде изживѣно безъ сътресения за нашия общественъ животъ? Отъ всички срѣди се признава, че страната е предъ затруднения — и стопански, и финансови — и че годината, която току-що приключихме, дава на всички ни достатъчно основание, да се замислимъ за бѣдешето на нашата страна, Азъ чухъ вчера последнитѣ думи, които дойдоха като заключение отъ онѣзи цифрени резултати, които уважаемиятъ финансовъ министъръ даде. За него надеждата за утрешния день не е загубена. Той вѣрва, че настѣпватъ по-добри дни или, по-право, че тази голѣма стопанска депресия, която се разви на нашия континентъ и надъ други, а особено надъ нашата страна, почва да затихва и че последнитѣ изгледи били такива, щото ние можемъ да очакваме по-спокойно бѣдешето за нашата страна. Азъ нѣма да прибрѣзамъ да кажа, дали тѣзи очаквания сѣ такива или сѣ малко по-други. Ще искамъ да използвамъ онѣзи данни, които се дадоха, както и други, които не бѣха дадени, за да направя за себе си едно заключение, считайки, че по този начинъ изпълнявамъ и азъ своя дългъ.

Преди всичко, въ известни направления нашата критика нѣма да бѣде пълна поради много причини. На първо мѣсто, затова, защото не всички бюджети сѣ раздадени, а раздаването на нѣкои започва едва отъ днесъ, и ние не можемъ да кажемъ спокойно, че мѣроприятията на правителството, разпредѣляне кредититѣ и предвиденитѣ мѣрки за лѣкуване болжитѣ на нашата страна, сѣ такива, каквито ги очакваме да ги видимъ. Отъ друга страна, нашата критика нѣма да бѣде пълна и затова, защото мѣстото не позволява тукъ една изчерпателна критика на всички факти отъ нашия общественъ, икономически и стопански животъ. Въ границитѣ на възможното азъ ще се спра на онова, което заслужава по-големо внимание.

Дълженъ съмъ да се спра на известни факти отъ миналото, и то не отъ отдавнашното минало, а отъ преди една-две години, за да се види какъ редица години наредъ ние сме виждали въ нашия бюджетъ невъзможността, бихъ казалъ безпомощността, да се справимъ съ известни факти. Така, напр., въ бюджета на държавата за миналата 1930/1931 финансова година имаше известни нѣща, които шокираха всички насъ. По тѣхъ станаха обширни дебати, и всички смѣтахме, че съ даването на единъ новъ законъ и съ увѣренията, които тогава се дадоха отъ официалното мѣсто, ще бѣде туренъ край на известенъ произволъ въ разпредѣляне източникитѣ, приходитѣ на нашата страна. Но трѣбваше едвамъ преди нѣколко месеца да стане нужда отъ известни икономии, за да разберемъ, че онова, което бѣше пожелание миналата година и което се обеща да бѣде направено, е останало само една илюзия.

Така, напр., въ бюджета на Министерството на благоустройството заплатитѣ и добавѣнитѣ възнаграждения на личния съставъ сѣ показани съ цифрата 71.883.000 л. И тая сума представлява 45% отъ вещественитѣ разходи, въ които влизатъ и разходитѣ за командировки, разни помощи и др. Тая сума трѣбва да се увеличи още съ 4.200.000 л., които сѣ отнесени къмъ разходитѣ за общински пѣтища, като се прибавятъ и сумитѣ за заплати, надници, скрити, споредъ материалнитѣ разходи. Въ една забележка на тогавашния законъ четемъ следното: „По § 18, 19, 28, 29, 30, 36, 39, 40 и 43 на тогавашния бюджетъ и, второ, отъ кредита на министерството по бюджета за извънбюджетнитѣ, извънреднитѣ приходи, трето, отъ

съответнитѣ кредити на същото министерство, предвидени въ законитѣ за извънбюджетнитѣ свръхсмѣтни кредити и, на четвърто мѣсто, отъ разнитѣ разрешени кредити за постройки, сгради на разнитѣ министерства отъ редовнитѣ бюджетни фондове, контролата на които се упражнява отъ Министерството на благоустройството, се плащаше възнаграждение на техническия и счетоводенъ персоналъ въ размѣръ 5% отъ стойността на извършената работа и доставки, което възнаграждение се разпредѣля между чиновницитѣ отъ дерекцията при това министерство“. И понеже по тия параграфи разходитѣ възлизатъ на 107.600.000 л., трѣбва да се взематъ още 5.380.000 да се придадатъ къмъ заплатитѣ, предвидени тогава и намѣрени за задоволителни и достатѣчни да бѣде добре платенъ и възнаграденъ чиновническиятъ персоналъ.

Но не е само тази сума, която тогава се отдѣляше за уголѣмяване заплатитѣ на служителитѣ. И въ бюджета за общинскитѣ пѣтища има следната забележка: „На персонала по службата, на пѣтищата и мостоветѣ, на счетоводния и на общия по всички служби персоналъ въ Главната дерекция на Министерството на благоустройството се плаща още възнаграждение 8% отъ стойността на работата, извършена съ предприятия и отъ стойността на работитѣ на всѣки отбилъ въ натура пѣтната си повинностъ“. Не само върху работитѣ, които се извършватъ при тази дерекция, но още и върху работитѣ на онѣзи, които, вмѣсто да заплатятъ своята повинностъ, сѣ я отбили въ натура, се взема 8%, пресмѣнати тия работи въ пари, съгласно чл. 40 отъ закона за пѣтищата. И понеже тѣзи работи не сѣ по-малко отъ 100.000.000 л., ще трѣбва и отъ тамъ да се отдѣлятъ още 8.000.000 л. за заплати на чиновницитѣ отъ тази дерекция на пѣтищата.

Въ други форми същото съществуваше и въ Министерството на желѣзницитѣ, и въ редица български учреждения подъ контролата на държавата — мина „Перникъ“, други предприятия, въ които се борави съ дивиденди и т. н. И днесъ, когато всички чувствуваме, че е настѣпило едно изтощаване на българския данѣкоплатецъ, и когато чувствуваме по-големъ финансови затруднения за управлението на нашата държава, трѣбва да кажа, че една отъ голѣмитѣ причини, за да се стигне до това състояние, е онова, ако мога тъй да се изразя, безогледно пилѣне на срѣдства, за да наброяваме различнитѣ източници, по които се получаватъ възнаграждения, на брой около 31.

Надѣвамъ се, че въ днешния бюджетъ, за честѣта на тѣзи, които стоятъ предъ мене на тѣзи мѣста, (Сочи министритѣ) които иматъ амбицията да наредятъ донѣкъде този въпросъ, и за честѣта на този народъ, който не напразно очаква отъ българския Парламентъ да се направи нужното за облекчаване на неговото положение, тѣзи некрасиви факти нѣма да се повтарятъ.

Министъръ В. Молловъ Нѣма ги. Тѣ изчезватъ.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л.): Изчезватъ?

Министъръ В. Молловъ: Да.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л.): Трѣбва да крепимъ нашата надежда върху онѣзи постановления въ закона, които ние виждаме за пръвъ пѣтъ тази година. Ще бѣде ли то достатъчно? Дали само единъ текстъ съ една такава повеля е достатѣчна гаранция, че онѣзи, които сѣ навикнали да търсятъ косвено източници за увеличаване на своитѣ заплати, пакъ нѣма да постигнатъ това, ще има да се види въ течение на годината, която предстои. Въ всѣки случай, азъ съмъ наклоненъ да вѣрвамъ, че най-после се има желание и се е взело твърдото решение, това да не се повтаря.

Изобщо по представения законопроектъ за бюджета на българската държава не бихъ ималъ нѣщо особено да кажа, освенъ това, че и тази година, поради обстоятелството, че бюджетътъ закѣснѣва и се дава при малко по-особени условия, очакваме да коригираме известни нѣща чрезъ него, а не чрезъ специалнитѣ закони, кѣдето е по-подходяше да бждатъ уредени известни въпроси. И тази година законопроектътъ за бюджета не се е отърсилъ отъ онова, което ние наричаме случайно законодателствуване по известни голѣми въпроси, свързани съ източникитѣ на нашата страна и съ нейната, ако мога тъй да се изразя, финансова физиономия. Такива сѣ постановленията въ чл. чл. 25, 32, 38, 39, 40 и 41, кѣдето инцидентно се уреждатъ източникитѣ за нашия фискъ и инцидентно се законодателствува по въпроси отъ извънредно голѣма стойностъ и значение.

Всички насъ, обаче, повечето ни занимава съществуващата у насъ криза, обяснение за което се дава отъ всички

страна. Една от главните причини за тая криза е спадането ценитъ на зърненитъ храни и на различнитъ произведения на нашето земледѣлие. Ние сме свидетели и въ миналото на подобни явления въ нашия стопански животъ. Между 1899 и 1902 г. нашата страна преживѣ едно обезценяване както на земята, така и на произведенията отъ нея. Днесъ това явление се повтаря въ единъ много по-широкъ размѣръ, съ много по-широки контури и съ много по-дълбоки причини и, вѣроятно, съ по-голѣми послѣствия за стопанския ни животъ и за доброто на нашата държава, на нашия народъ. Малцина, обаче, у насъ — ще си позволя тая нескромност да кажа — виждатъ тъмното на утрешния день, на следующитъ дни, години, които има да преживѣемъ. Спадането ценитъ на земледѣлскитъ произведения у насъ се отбелязва като явление, което като-чели никого нѣма да увреди, най-вече народа, който работи земята, който отглежда животни и дава най-много отъ ресурситъ на нашия фискъ, и се очаква, че това, което губимъ отъ обезценяването на тия продукти, можемъ да го спечелимъ съ едно увеличаване на производството, съ едно удвояване. Тая мисль ние виждаме навсѣкѣ, тя бѣше подчертана и отъ ония, които боравятъ съ стопански въпроси, а и правителството не я мина мълкомъ. Ако сме могли да запазимъ тая година известно съотношение между нашия вносъ и износъ, то е главното поради причината, че ние сме изнесли двойно повече произведения, отколкото миналата година, или календарната 1929 г.; само така сме могли да запазимъ онова съотношение, което е тъй необходимо, за да не настѣпятъ по-остри кризи въ нашия стопански животъ. И, наистина, ако гледаме само едната страна на въпроса, че това, което нашето народно стопанство загубва отъ понижаване на ценитъ, го наваксва чрезъ изнасяне на двойно по-голѣмо количество, на насъ не ни остава освенъ да бждемъ спокойни за бждещото на нашата държава и нейното съществуване.

Ако увеличаването на износа, при понижаване на ценитъ на зърненитъ произведения и на добитѣка, на животнитъ и произведенията отъ тѣхъ, които ние изнасяме въ чужбина, би било достатъчно, за да балансираме нашия стопански животъ, нѣма освенъ да се поздравимъ. Но азъ виждамъ една друга особеност на нашия стопански животъ и тя е именно, която не ми позволява да бжда тъй оптимистично настроенъ, както на нѣкои се иска.

Другото явление, което трѣбва да спре нашето внимание, е това именно, че стойността на паритъ не търпи онова намаление, което търпятъ известни произведения на нашето земледѣлско стопанство. Днесъ народътъ обеднява, и то масово, и не може, продавайки своитъ произведения, да си набави нужното за своя стопански животъ, за своето земледѣлие, за занаятитъ и за търговията, защото паритъ у насъ запазватъ една стойностъ, която не отговаря на онова явление, неизбежно въ нашата размѣна. Паритъ стоятъ на своята висота, не губятъ отъ своята ценностъ, а всичко друго се обезценява. Затова обедняватъ мнозина, мнозинството, а запазватъ своето състояние малцина, малцинството. И за да не бжда голословенъ въ тая своя преценка, азъ ще искамъ тоже да се спра на известни цифри.

Единъ въпросъ, който у насъ е предизвиквалъ въ редица години голѣми спорове, е въпросътъ за разпредѣлението на земята. Ние бѣхме свидетели на голѣми борби около този въпросъ. Днесъ отъ него не бива да се очаква нищо особено за развитието на стопанската мощъ на нашата страна, нито пъкъ той да може да стане причина за нови борби на оная почва, която ние не бихме желали да видимъ да се повтори въ нашия политически животъ. Така, напр., стопанства до 10 декари ние имаме 86.323, съ едно притежание отъ 429.153.4 декари, или на 100 се пада: 11.8 население, земя — 0.9; между 10 до 20 декара имаме 90.418 стопанства, съ земя 1.326.784 декари, или 12.3% население, 3% земя; между 20 до 30 декара стопанствата сѣ 83.064, съ земя 2.166.102.2 декари или 12% население, 4.8% земя; и между 30 до 40 декара стопанства сѣ 81.150, съ 2.808.066.2 декари или 11.1% население, 6.3% земя. И ако проследимъ тая пропорция докрай, ще видимъ, че въ градоветъ малкитъ стопанства, които започватъ отъ 10 декари и се движатъ до 30 декари, сѣ повече, отколкото въ селата, и като-чели въ селата съществува едно разпредѣление, което надвишава единъ срѣденъ процентъ, за да можемъ да кажемъ, че трудещитъ се въ селата разполагатъ съ едно количество земя, ако не напълно удовлетелно за тѣхното съществуване, то поне достатъчно да позволи развитието на този отраслъ въ нашия стопански животъ правилно и по единъ начинъ, позволяващъ на всички ни едни задоволителни очаквания. Едритъ стопанства сѣ много по-малко на брой и, съ огледъ на това, каква е работната площъ, тѣ сѣ едно незначително коли-

чество, което днесъ не може да послужи за една борба за отнемане на земята отъ тѣхъ и за ново разпредѣление. Азъ смѣтамъ, че съ въпроса за разпредѣление на земята ние приключихме вече и той не може да послужи нито за стимулъ въ политическитъ борби, нито за едно движение, каквото и да бжде то. И днесъ нашитъ усилия повечето трѣбва да бждатъ насочени къмъ повдигане доходността на земята и преминаване къмъ една нова форма на стопанството, за да можемъ да извлѣчемъ отъ земята по възможностъ повече блага.

Днесъ стопанно заети съ обработване на земята сѣ 2.491.351 човѣка — тия, които сѣ годни за работа и сѣ надминали известна възраст. Въ 1926 г. ние сме имали 754.000 земледѣлски стопанства, които сѣ обработвали 44.700.000 декари; срѣдно се падатъ на едно стопанство 61 декари съ единъ общъ доходъ между 30—35 хиляди лева, или срѣдно 5—6 хиляди лева на човѣкъ.

Това, което представлява друга особеностъ, другъ белегъ за нѣмотията въ нашата страна, това сѣ сградитъ за живѣне: едно население отъ 6.000.000 души живѣе въ по-малко отъ 1.050.000 сгради, предназначени предимно за живѣне, или на хиляда жители се падатъ 187.8 сгради. Въ никоя друга страна нѣма такава малка пропорция, и то страна предимно земледѣлска, при сравнително евтинъ строежъ, при едни особени навици на животъ и при липсата на голѣми работнически жилища, които да позволяватъ живѣнето близко до известни индустриални и други предприятия, тъй като нашиятъ народъ е привикналъ да притежава и дворъ, и къща, въ която и да живѣе, и да упражнява своята професия.

Ако проследимъ, отъ друга страна, това, което нашето земледѣлие дава на населението, живущо на тая територия, ние не можемъ да бждемъ насърчени въ нашитъ очаквания за бждещото. Така, напр., въ 1926 г. българското скотовѣдство е отвъдило 13.962.735 броя домашенъ добитѣкъ, докато въ 1920 г. ние сме имали едно по-голѣмо количество — 14.219.500 броя. Това намаление на домашния добитѣкъ е обезсърдително, затуй, защото и населението се увеличава, и защото отъ тамъ ние можемъ да търсимъ единъ отъ голѣмитъ ресурси за нашия стопански животъ. Ако погледнемъ статистиката за онова, което изнасяме отъ нашата страна, ще видимъ, че едно голѣмо перо образува вносътъ на произведения отъ животни — кожи въ сурово и въ обработено състояние — едно голѣмо количество текстилъ и сѣщо така едно голѣмо количество вълнени произведения. Но ако вносътъ на текстилни произведения у насъ е на стойностъ надъ 2 милиарда и 500—600 милиона лева, едно отъ голѣмитъ пера е и вносътъ на текстилни произведения отъ вълненъ произходъ. Това показва, че ние трѣбва да вземемъ особени мѣрки за повдигане скотовѣдството у насъ и за неговото развитие. Докато къмъ 1910 г. сме притежавали около 10 милиона овци, днесъ тѣхното число едвамъ настига 6 милиона.

Сѣщото явление забелязваме и въ единъ другъ отраслъ на българското земледѣлие. Отъ 1908 до 1912 г. ние сме засѣвали съ зърнени храни едно пространство отъ 2.460.446 хектара, а въ 1928 г. увеличението на засѣтата площъ е незначително — едвамъ съ 8 хиляди хектара. Изобщо площта, засѣвана съ земледѣлски произведения — въ това число варива, зеленчуци, розови градини, всичко — въ 1908 г. е била 3.920.251 хектара, или 40.69% отъ територията на нашата държава, а въ 1928 г. — 3.890.231 хектара или 37.72% отъ цѣлата територия.

Сѣщото неблагоприятно явление ще трѣбва да констатираме и въ перото за износа на сурови земледѣлски произведения. Докато въ 1911 г. сме изнесли 823.751.189 кгр. зърнени храни, тоя износъ въ 1928 г. е спадналъ на 112.103.393 кгр. или почти на $\frac{1}{4}$ частъ отъ износа преди войната.

Стойността на нашето земледѣлско производство — зърнени храни, зеленчуци, семена, индустриални растения, фуражъ — въ 1911 г. е била 121.427.004 л., а днесъ е 3.867.965.928 л.

Ако превърнемъ доходитъ на българското земледѣлие презъ 1911 г. въ днешна българска монета, ще видимъ, че ние не само не сме напреднали, но сме отишли извънредно много назадъ. Днесъ ние още не сме успѣли да се освободимъ отъ вноса на зърнени храни и на земледѣлски произведения въ нашата територия. Презъ 1929 г. ние сме внесли за 405.341.047 л. зърнени храни,...

С. Дръновски (з): Срѣбското жито.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л): Да... когато би трѣбвало поне въ туй направление нашата страна да бжде защитена, да нѣма страхъ отъ едно изчерпване на нейнитъ резерви

или отъ заплашване на онова равновесие, което трѣбва да съществува между нашия износъ и вносъ.

Доходността на нашата земя тоже не се е увеличила. Докато въ периода 1903 — 1911 г. на декаръ сме имали единъ рандеманъ отъ 102 кгр. пшеница, днесъ той е спадналъ на 94 кгр., а за царевицата — отъ 102 на 95 кгр.

По-интересно е перото за износа, защото отъ него можемъ да направимъ една по-правилна преценка на очакванията ни за настоящата и следующата години. Така, напр., въ 1911 г. ние сме изнасяли животни въ живо състояние за 8.339.072 л. златни, въ 1927 г. — за 338.954.017 книжни лева, за да спаднатъ презъ 1929 г. само на 220.652.738 лева. Въ това направление трѣбва да отбележимъ единъ минусъ въ нашата стопанска дейностъ. Преди нѣколко години, въ време на криза въ нашия стопански животъ, и отъ тази трибуна, пъкъ и отъ отговорнитѣ мѣста, колкото и на шега да бѣше казано, се твърдише, че стойността на нашия левъ се крепи и на слабата черупка на яйцето, и на крехкитѣ крила на кокошката. Така, напр., докато презъ 1927 г. ние сме изнесли 12½ милиона килограма яйца, на обща стойностъ 853.901.067 л., или крѣгло 854 милиона лева, презъ 1928 г. износътъ спада на 567.748.035 лева, а презъ 1929 г. има едно слабо покачване, но все пакъ недостатъчно утѣшително — едвамъ на 734.538.619 лева,...

С. Дръновски (з): Много повече е.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л): ... при количество, равно на онова отъ 1927 г. — не напълно равно, но въ известенъ процентъ по-голъмо: докато презъ 1927 г. сме изнесли 12.474.866 кгр. яйца, презъ 1929 г. сме изнесли 12.721.389 кгр. Значи, увеличава се количеството за смѣтка на цената, за смѣтка на стойността.

Р. Василевъ (д. сг): А презъ последната 1930 г. сж изнесени 19 милиона килограма яйца.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л): Да.

Р. Василевъ (д. сг): Извънредно много е увеличено количеството.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л): Да, обаче, не е увеличена стойността.

Министъръ В. Молловъ: Ценитѣ на всички стоки падатъ.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л): Също така и въ единъ другъ голѣмъ отрасълъ на нашето земледѣлско стопанство констатираме едно намаляние. Докато въ 1927 г. сме изнесли 1.357.812 кгр. сирене, на обща стойностъ 61.254.123 л., въ 1929 г. ние сме изнесли едва 227.000 кгр. — едно намаляние съ 1.130.000 кгр. — на стойностъ 9.914.000 л. Същото може да се каже и за кашкавала. Презъ 1927 г. сме изнесли 1.245.874 кгр. кашкавалъ за 104.000.030 л., а презъ 1929 г. — едва 968.030 кгр., на стойностъ 68.000.000 л.

Днесъ единъ отъ важнитѣ артикули, на който крепимъ нашата външна търговия, е тютюнътъ. Докато въ 1926 г. имаме единъ износъ на тютюнъ отъ 27½ милиона килограма, презъ 1927 г. сж изнесени едва 20 милиона килограма и съ заплаване на една стойностъ, която тогава е била утешителна — малко повече надъ нормалната.

Намалява също така и количеството на износа на кожи въ сурово състояние.

Също така е намалѣлъ извънредно много и износътъ на пашкули. Докато въ 1927 г. сме изнесли 500 хиляди килограма за 176 милиона лева, въ 1929 г. сме изнесли 699 хиляди килограма, на стойностъ — въпрѣки голѣмото количество — едва 188.386.000 л.

Ние внасяме също така извънредно голѣмо количество дърва за строежъ и мобили — за 313.787.018 л. Кожи, както казахъ, внасяме за 300 милиона лева и текстилъ — надъ 2½ милиарда лева. И затова не напразно можемъ да кажемъ, че се изчерпватъ много бързо резервитѣ на нашата Народна банка, и продължава да съществува мѣжнотията да уравнисимъ нашия търговски балансъ.

При това положение всички сме длъжни да си зададемъ въпроса: дали наистина това спадане на ценитѣ на зърненитѣ храни и на земледѣлскитѣ произведения не всѣва известни опасения за бъдещето на нашето земледѣлско стопанство, за нашата страна? Азъ процитирахъ тѣзи данни съ една единствена тенденция, съ една единствена целъ — да подчертая, че нашиятъ износъ намалява, че произвежданията на народното стопанство, увеличени по количество, не даватъ очакванитѣ приходи, понеже има известни загуби въ тѣхната стойностъ, и че и тая година ще трѣбва да очакваме, като миналата година, една благоприятна реколта въ всички разклонения на нашия стопански животъ,

за да можемъ, изнасяйки по-голѣми, двойни количества, да запазимъ необходимата пропорция между вноса и износа. И азъ считамъ, че това е едно основно положение, отъ което зависятъ успѣхитѣ на нашата стопанска дейностъ, на нашата стопанска политика.

Българското земледѣлие не може да бѣде успокоено съ едни такива очаквания — количеството на земледѣлскитѣ произведения, на земледѣлскитѣ продукти да навакса загубата отъ обезценяването имъ. Защото земледѣлието не може да бѣде оприличено, напр., на фабриката на Фордъ, където съ двойно по-голѣмо количество сурови материали, при една малко по-увеличена работна рѣка, но съ сѣщитѣ машини, може да се произведе едно по-голѣмо количество и, продавайки го по-евтино, да се балансира загубата. Нито структурата на нашето земледѣлие, нито благосъстоянието на нашия селянинъ позволяватъ да преминемъ къмъ друга форма на произвеждане въ близкитѣ дни не, а въ близкитѣ години, които ни очакватъ. Всички признаватъ, че нашата земя е изтощена и има нужда и отъ напояване, и отъ изкуствени трове, разходитѣ за които задължнѣлото българско стопанство не може да понесе, безъ една интервенция на държавата. И затуй днесъ ще трѣбва да бждатъ потърсени по-ефикасни пѣтица за облекчаване тежеститѣ на нашето земледѣлие и за намиране начинъ то да излѣзе отъ кризата, въ която съществува.

Даннитѣ, които се дадоха вчера, вече говорятъ тоже за едно голѣмо увеличение пласмента, напр., на Българската земледѣлска банка, простиращъ се до милиарди. Всичко това е легнало на гърба на производителя. Имаме неплатени данъци за миналата година, но нѣкои длъжатъ може би и за повече години, а предстои събирането на данъцитѣ и за настоящата година. И когато се очаква приходитѣ на нашия бюджетъ — отъ известни косвени и известни прѣки данъци — да поспятъ горе-долу въ сѣщия размѣръ, ние ще трѣбва да си дадемъ смѣтка, би ли могълъ да ги понесе българскитѣ производители. Отъ 350 милиона лева, предвиденъ поземеленъ данѣкъ за предшествуващата финансова година, сж поспили въ течение на годината едва 70 милиона лева. Азъ зная, какво ще ми се възрази: ще поспятъ следующата година, има да поспятъ, разчита се на тѣхъ. За извода, който искамъ да направя, не е важно, дали има да поспятъ, а е важно, колко сж поспили въ течение на годината. Въ всѣки случай едно такова чувствително намаляние въ поспялостта отъ поземелния данѣкъ говори за мѣжнотия въ плащанията, не всѣки иска да закъснява съ изплащането на данъцитѣ си, за да се трупатъ върху него глоби и да бѣде длъжникъ на фиска, особено днесъ, когато задължняването е едно общо явление, съ което мѣчно можемъ да се справимъ. Намаляването на косвенитѣ данъци е тоже едно явление, което трѣбва да разглеждаме. И затуй азъ поставямъ следния въпросъ, колкото дръзѣкъ, колкото смѣлъ да бѣде той: какъвъ е въ действителностъ поземелниятъ данѣкъ — 350 милиона лева ли е, както се предвижда цифрено, или е нѣщо повече? Азъ смѣтамъ, че поземелниятъ данѣкъ, който е посоченъ 350 милиона лева цифрено, трѣбва да бѣде увеличенъ най-малко два пѣти въ своята оценка, защото не е все едно да понасяме поземеленъ данѣкъ 350 милиона лева, при цена на житото 6 л. килограмътъ, и да понасяме 350 милиона лева поземеленъ данѣкъ, при цена на житото едвамъ приближаваща 4 л. килограмътъ, дори нѣма и толкова. И ако видимъ и другитѣ данъци, които тежатъ върху земледѣлскитѣ стопанства — косвени данъци, известни мита, които тѣ понасятъ неусѣтно — ние ще трѣбва да констатираме, че тѣхното положение, па и положението на всички, е вече толкозъ влошено, че тѣзи поспялостта не могатъ да бждатъ такива, каквито ние предвиждаме въ нашия бюджетъ. Затуй азъ съмъ длъженъ тукъ да изкажа едно свое песимистично чувство, че при по-високо благосъстояние, при по-високи цени на известни артикули, особено на артикулитѣ отъ земледѣлски произходъ, данъцитѣ пакъ тежаха и мѣчно се понасяха и оставаха въ единъ голѣмъ процентъ неплатени. Този процентъ, който не е платенъ и който остава да се плати следующата година, при обезценяване на стокитѣ съ 50%, ще се чувствува двойно по-тежѣкъ, и затова азъ не сподѣлямъ оптимизма на правителството, че бюджетътъ може да бѣде реализиранъ. И затова днесъ мога смѣло да кажа, както казахъ и миналата година, колкото и неопитенъ да считамъ себе си по голѣмитѣ стопански проблеми: наблюдавайки известни явления въ нашия стопански животъ, не можемъ да разчитаме, че внесениятъ бюджетъ на нашата държава ще бѣде реализиранъ. Азъ бѣхъ прекъснатъ миналата година, че бюджетътъ се строи възъ основа на данни отъ миналитѣ години, на поспялостта отъ мина-

лит години. Това е право. Всъкога, когато един бюджет се съставя, трябва да се имат пред вид постиженията от миналите години, но, когато имаше известни стопански явления, които ни подсказваха, че ще има едно намаляване на приходите, когато имаше положителни белези за съществуваща криза, очакванията на министъра на финансите миналата година бяха единствено прекален оптимизъм. Днес министърът на финансите въ экспозето си коригира този оптимизъм, като даде ясно да се разбере, че депресията, която се стовари върху нашата страна със своята голяма тежест, се е била декларирана със известни положителни признаци и се е очаквала. Тези думи миналата година не смъеха да се произнесат, тази година открито се произнасят, а ние ги казваме миналата година. И затова аз считам, че бюджетът трябва да бъде нагоден малко по-иначе. Прекалени са очакванията, които тази година градим на постиженията. Тя няма да бъдат в тия разбирки, въ каквито се чертаят. И затуй уравнишването на бюджета става със големи сътресения, бих казал аз, че то става със големи мъчности. Но аз не мога да не изкажа благодарност поне за това, че правителството се е погрижило да разходва само толкова, колкото постигва, за да не бъдем изправени пред по-големи сътресения, пред по-големи мъчности. И това въ всеки случай е една политика, и това въ всеки случай е една услуга. Но, когато имаме една стопанска криза въ тия разбирки, които ние виждаме, и които не се очаква за скоро време да освободи нашия стопански живот, а, напротив, можем да очакваме, че тя ще стане все по-дълбока и по-остра, тогава ние не можем да се задоволим съ това, че въ законопроекта за бюджета има един текст, който дава право на министъра на финансите или на Министерския съвет да разходва само въ кръга на постиженията, защото въ края на краищата бюджетът на българската държава губи онова свое предназначение, за което всички сме навикнали тук да говорим много хвалебни приказки — творчество въ всички отрасли на нашия стопански, интелектуален и просветен живот. И затова ние ще бъдем свидетели да се стъгват юздити, да се стъга кесията и въ края на краищата да бъдем изправени пред един административен произвол, бих казал — да се изразходва само за задоволяване на нуждите, свързани съ администрацията, въ всичките нейни разклонения въ нашата държава, и да не се отделят необходимите средства за повдигане на нашето производство, за неговото засилване. По такъв начин ние ще стигнем до едно изчерпване източниците на българската хазна, до едно такова обедняване, при което ще бъдем длъжни да се замислим. И днес ще трябва да констатираме, че онзи съкращения и онзи реформи, които очаквахме да бъдат направени въ всички отрасли на нашата администрация, не са направени, ние разточителствуваме и като че ли липсва твърдост да обуздаем разточителствата.

Министър Г. Т. Данаилов: Къде са тия разточителства?

Д-ръ Н. Думанов (нац. л.): Ще ги кажа.

Министър Г. Т. Данаилов: Голяма дума казвате — разточителства. Аз мисля, че няма по-икономичен, постигнат бюджет от този бюджет, и няма да видите по-стегнат бюджет.

Д-ръ Н. Думанов (нац. л.): Може да е стегнат.

Министър Г. Т. Данаилов: Ако има разточителства, кажете ги, за да ги премахнем.

Д-ръ Н. Думанов (нац. л.): Предвиждат се известни крупни пера, за които всеки на пръв поглед би казал, че мъчно може да се постигне на тях. Източниците се изчерпват за просвещение, войска, репарации и чиновнишки заплати.

Когато говорим особено за просвещение, против което никой не е и което никой не бива да спъва, не трябва да считаме, че сме направили нужните икономии съ съкращенията, които са станали и които съкращения са много незначителни. Разучвайки въ известно направление разходите по Министерството на просвещението, мен ми направи странно впечатление няколко факти. Въ 1911—1912 г. ние сме имали 4.378 учебни заведения, съ 14.592 учители и 568.629 ученици. За 1928/29 учебна година сме имали 7.331 учебни заведения, съ 26.552 учители и 759.966 ученици. През 1911/12 учебна година на едно учебно заведение се падат 33 учители, а въ 1928/29 учебна година — 36. Въ 1911/12 учебна година на един учител се падат 387 ученици, а въ 1928/29 учебна година — 283 ученици. Значи, може да се стегнат разходите по просвещението.

низи, а въ 1928/29 учебна година — 283 ученици. Значи, може да се стегнат разходите по просвещението.

Д. Негенцов (с. д.): Няма да стане това.

Д-ръ Н. Думанов (нац. л.): Имат интерес някои да кажат, че няма да стане. Цифрите, които давам, са абсолютно точни и показват, че при днешната стопанска криза ние не сме достатъчно пестеливи. Как е могло през 1911/12 г., при едно силно стопанско и умствено повдигане на нашата страна, да се задоволим, един учител да учи 387 ученици, а днес, при една голяма криза и при големи мъчности въ нашия стопански живот, да учи учителят по-малко ученици?

Министър Г. Т. Данаилов: Защото през 1911 г. сме имали около 280 прогимназии, а сега около 1.800.

Д-ръ Н. Думанов (нац. л.): Тогава сме имали много по-нехигиенични помещения, тогава сме имали малки села, въ които един учител е учил две отделения.

П. Анастасов (с. д.): Говори това по военния бюджет.

Д-ръ Н. Думанов (нац. л.): Военния бюджет оставям на вас.

Министър Г. Т. Данаилов: И военният бюджет е стегнат до максимум.

Д-ръ Н. Думанов (нац. л.): Заплатите на чиновниците по внесенния бюджет възлизат на 2.673.000.000 л.; като се прибавят към тях 331.000.000 л. скрити заплати, значи през настоящата 1930/1931 г. са разходвани близо 3 милиарда и нещо за заплати. 900.000.000 л. се плащат за пенсии. И, въпреки всичко това, имаме смелостта да очакваме, че съ предложението бюджет ще можем да разрешим всички въпроси, които могат да се представят за разрешаване на нашата държава!

Г. министърът на финансите вчера и завчера не скри мъката, която чувства, както при нагласяване бюджета, така и при неговото реализиране. Обаче въ известни явления той вижда признаците за едно проявяване. Кои са тия признаци, които, според него, говорят, че ние стопански вече излизаме из нанадолжието и почваме да вързим към един по-добър очаквания? Това било намаляване числото на протестираните полици през последните месеци на 1930 г. Аз съмтам, че това не е единственият белег.

Ц. Табаков (зан.): Така е.

Д-ръ Н. Думанов (нац. л.): Аз за себе си давам следното обяснение на това явление: кредитът е извънредно много ограничен, та вече мъчно има какво да се протестира.

Другото явление, според г. министра било, че намаляват фалитите. Аз само ще се позова на туй, което знам от моята практика. Натоварен съм лично да обявя известни фирми въ несъстоятелност; аз, обаче, не го правя и не съветвам онзи, който са дали този мандат, да го правят, защото няма вече абсолютно никакъв смисъл обявяването въ несъстоятелност: остава един инвентар, който, продаден, не може да даде абсолютно нищо за погасяване дълговете. Нито керамична фабрика, нито плетачна фабрика могат съ зданията и съ машините си днес, като ги продадете, при съществуващата стопанска криза, да удовлетворят кредиторите. По-скоро ликвидацията има за цел чрез несъстоятелността да се помогне повече на несъстоятелния, а най-вече на натоварения съ ликвидацията, отколкото да се даде едно удовлетворение на онзи, който търсят своето вземане. Това е обяснението на онуй явление — фалитите — което се счита едва ли не за отраден факт въ нашия стопански живот.

К. Манолов (зан.): Всяка ликвидация на несъстоятелност едва ли стига само за синдика — всичко се изяжда от него. Това е истинското положение.

Д-ръ Н. Думанов (нац. л.): Спрехме се и на чиновническия въпрос. Аз считам, че туй, което се прави въ това отношение, не е достатъчно да поискаме да дадем горе-долу изравнени заплати на чиновниците по категории въ различните ведомства. То удостоверява един друг въпрос — чувството на справедливост, тъй много неприя-

вено, тъй много незачетено въ миналото: хора, посветили се на една служба — както бѣше случаятъ съ съдѣитѣ — да получаватъ една единствена заплата и да виждатъ други, които сѣ имали щастieto да постигнатъ по други ведомства, да бждатъ много по-добре платени, за да почнатъ въ интимни разговори да казватъ: „Би трѣбвало и ние да искаме дивиденди отъ постигнатѣ съдебни мита на процѣнтѣ, които разглеждаме“.

Азъ считамъ, че чиновническиятъ въпросъ не може да бжде урежданъ съ палиативи; той се нуждае отъ една дълбока реформа — такава, каквато като-че-ли ни липсва смѣлостта да направимъ. Дотогава, докогато чиновничеството нѣма да бжде стабилизирано не само материално, но и въ своето стоеие на служба, ние нѣма да можемъ да постигнемъ онѣзи резултати, които гонимъ и които очакваме. И доотогава, докогато на една и съща длѣжностъ ще се изреджатъ за кратко време много чиновници, ние нѣма да можемъ да се справимъ съ пенсионния въпросъ. Нѣма държава, която да е уредила по такъвъ начинъ пенсиятъ, както ги уреждаме ние. Нѣма да срещнемъ никжде въ чужбина на 42 години човѣкъ пенсионирани. Азъ чувствавамъ колко трудно е днесъ да се отнематъ придобити права и рушатъ създадени надежди; много мѣчно е за единъ човѣкъ, заживѣлъ въ очакване да получи пенсия, веднага, изведнѣжъ тя да му бжде отнета. Така болезнено дори се отрази и намалението съ 10% на чиновническиятъ заплати, което направихме. Защото, навикнали хората на известни очаквания, създали известни илюзии за себе си, мѣчно е да бждатъ ограничени.

Но когато тукъ много обичатъ да приказватъ за за-слуги, за стопанско заздравяване, и за уреждане на тая страна, нека позволятъ и на насъ да напомнимъ, че съ много мѣроприятия и съ много измѣнения на законитѣ, засѣгащи и пенсионния фондъ, и пенсиятъ, се стигна до положението, щото сега съ голѣма мѣка, съ голѣми усилия, съ голѣма твърдостъ, лошитѣ последствия и неудобства на която всѣки може да изпита на гърба си, да бждемъ принудени да съкращаваме. И тъй, както вървимъ, не можемъ да бждемъ тъй доволни отъ себе си, че да кажемъ, кое застрашава българската държава и кое прави изгледа за утрешния день мѣченъ. Затова ли, че трѣбва да се предвидятъ нѣкакви си 200 милиона лева помощъ за пенсионния фондъ? Не за това — тѣхъ лесно можете да намѣрите и вървамъ, че ще ги намѣрите — но затуй, защото срѣдствата сѣ вече толкова осѣждни, че, намирайки ги, ще посегнете на много по-голѣми нужди, които утрешниятъ день ще посочи и предъ които ще се изправимъ. И затова съ чиновницитѣ ще трѣбва да бждемъ начисто. Единъ стабилизаторъ е необходимъ, да затвърди тѣхното положение: да не може всѣки да си играе съ тѣхъ, да не може всѣки съ тѣхъ да прави политика и партизанство. Една отъ голѣмитѣ причини, която хвърли въ голѣма пропасть партиитѣ, която ги хвърли въ борба помежду имъ, и особено властващата и опозицията, това е онуй, което се върши съ чиновницитѣ, превърнати въ единъ апаратъ за избори. Това създава една голѣма стрѣвъ въ нашитѣ междупартийни борби и това прѣчи въ голѣма степенъ да не можемъ много лесно да дохождаме до споразумение по известни въпроса. Защо е нужно да разполагаме съ чиновницитѣ, защо е нужно да си служимъ съ тия нещастници за нашитѣ партийни цели, защо е необходимо да става онова, противъ което всѣки день протестираме, когато стоимъ на онѣзи банки (Сочи лѣвницата), и което се преструваме, че не виждаме, когато стоимъ тукъ (Сочи дѣсницата)? Азъ ще си позволя да напомнимъ единъ-два случая, за да не се счита, че искаме тукъ да приказваме върху фактитѣ така изолирано.

Въ едно село въ Плевенско бѣше касиранъ изборътъ за окръжни съветници, поради това, че бѣше фалшифициранъ резултатътъ отъ избора, а именно — преброяватъ се бюлетинитѣ, не се съставя протоколъ и вечерта секретарь-бирникътъ съставя протоколъ съ обратни резултати на полученитѣ. Безспоренъ фактъ, установенъ отъ съдебна анкета; тая анкета, обаче, се извърши не отъ съдия, а отъ единъ съдебенъ кандидатъ, и на другия день изборътъ бѣше касиранъ.

Станаха избори за общински съветници въ едно друго село. На опозицията не се позволи да завѣри листитѣ си, и около 80 души, кандидати и избиратели, бѣха заградени, за да не гласуватъ и да не завѣрятъ листитѣ. Произведе се анкета отъ нѣкой си съдебенъ кандидатъ, синъ на народнякъ, по име Добрияновъ, обаче на другия день още той бѣше уволненъ отъ министра на правосѣдието. Защо е нужно това? Нима анкетирането на избора въ едно село

трѣбваше да послужи за поводъ да се посѣга дори на хора въ крѣжката имъ възраст, когато още се учатъ за съдии и когато формиратъ своя характеръ на правници, на хора, уважаващи и защищаващи законитѣ? Азъ изнасямъ този случай съ единичното намѣрение да подчертая, че доотогава, докогато чиновницитѣ не бждатъ стабилизираны — така, както сѣ въ чужбина, въ голѣмитѣ цивилизовани държави — докогато тѣ не станатъ несмѣняеми, ние все ще имаме този притокъ на пенсионери, който имаме сега, и ще бждемъ поставени въ невъзможностъ да съкращаваме разходитѣ, защото днесъ по-голѣмата частъ отъ чиновницитѣ гледатъ на своитѣ служби като на доходни мѣста, получени заради партийни заслуги, и работата имъ не е много продуктивна — каквато бихме искали да бжде.

И затуй днесъ, когато наближаватъ изборитѣ, ние се свенимъ да разрешимъ радикално този въпросъ, като при-бѣгнемъ къмъ едни по-голѣми съкращения. Съкращения сѣ нуждни, и тѣ трѣбва да станатъ, но не само да съкратимъ така нѣкои служби, а да направимъ това съ огледъ да можемъ да отдѣляме достатъчно срѣдства, за да възстановимъ нарушеното стопанско равновесие, да засилимъ стопанската мощъ, да увеличимъ земледѣлското производство.

Ние ще трѣбва да преминемъ къмъ друга форма на земледѣлие, за да се приближимъ до европейския пазаръ, защото вече е ясно, че не можемъ да разчитаме на износа на зърнени храни, които сѣ обезценени и може би ще бждатъ обезценени за дълго време и ще бждатъ поглѣщани въ по-голѣмъ размѣръ за изхранване увеличаващото се българско население още дълги години. Затова нашитѣ очаквания ще трѣбва да бждатъ прострѣни на друго мѣсто: ние ще трѣбва да се замислимъ, да поднасяме на голѣмия консоматоръ въ Европа онуй, което той търси въ обработено състояние.

А въ туй направление ние не правимъ достатъчно. Ние гласувахме законъ за насърчение мѣстната индустрия, незадоволяващъ стопански страната. Увеличаването всѣки день на вноситѣ мита, достигна до такъвъ максимумъ, че вече застрашава стопанския животъ на нашата страна и прави живота много скѣпъ. Днесъ населението, поради своитѣ недоимѣци, се въздържа отъ купуване. Туй въздржане, обаче, не може да отиде до безконечностъ: известни нужди стоятъ по-високо отъ волята на населението, не зависятъ отъ неговата воля. И затова налага се реформата, да се покровителствува онази индустрия, която има за целъ да преработва суровитѣ произведения у насъ, за да повишава тѣхната цена. Въ една земледѣлска страна, като нашата, вниманието ни трѣбва да бжде насочено къмъ отглеждане на овце, за да се засила текстилната индустрия, къмъ отглеждане на ленъ и конопъ, за да не внасяме текстилни произведения за 2.600.000.000 л. Следъ войната всички държави стопански се реорганизираха и насочиха своето внимание къмъ онѣзи отрасли, въ които бѣха най-много застрашени. Като прегледаме разликата между вноса и износа у насъ, не можемъ да не констатираме, че по отношение на онова, което поглѣща най-много срѣдства и увеличава вноса, ние нищо не сме направили досега.

Реформи се предложиха и въ друга една област — протекция на слабитѣ, чрезъ единъ законъ противъ лихвоимството. Още навремето, когато този законъ се създаде, нѣкои правници у насъ, пѣкъ и финансисты и икономисти, не одобриха известни постановления въ него, особено постановленето, съ което се узаконяваше съ обратна сила една лихва надъ законната. Но това мина, счете се за единъ инцидентъ въ нашето законодателствование и съ туй се задоволихме. Сега ние сме сезирани наново съ единъ законопроектъ съ същото предназначение. Подъ благовидния предлогъ, че лихвениятъ процентъ трѣбва да бжде намаленъ, и, намалявайки го действително, съ законопроекта се върши една друга голѣма неправда, а именно: не се позволява търсенето обратно на взети повече незаконни лихви.

Г-да! Когато приказваме за незаконни лихви, трѣбва да бждемъ наясно и по много въпроси и отъ законодателно естество, пѣкъ и отъ стопанско естество. Днесъ много лесно се прикрива незаконната лихва. Онѣзи, които искатъ да вършатъ това, намѣриха вече разковничето. Да кажемъ, че имате нужда отъ 100.000 л. заемъ. Не ви даватъ 100.000 л., даватъ ви 200.000 л., като 100-тѣ хиляди лева получавате въ брой, а другитѣ 100.000 л. се записватъ на лихвена смѣтка, съ 6%, оставяте ги на влогъ въ банковия институтъ, който ви дава заема. Понеже вземате паритѣ съ 16% лихва и получавате само 100 хиляди лева, а другитѣ 100.000 л. давате на заемодателя по текуща смѣтка съ 6% лихва, по такъвъ начинъ законниятъ процентъ на лихвата пакъ се надвишава.

Н. Мушановъ (д): Като последните държавни засми, които сключихме.

Д-ръ Н. Думановъ (нац. л): Да. — Мене ми прави странно впечатление, че имате куража да искате углавни санкции за вземане лихви надъ законния процентъ и да въздигате лихварството въ престъпенъ фактъ, когато лихвата превъзхожда законния процентъ, а нѣмате смѣлостта да реставрирате положението, измѣнено съ самото престѣпление. Ако вземането на лихви повече отъ 16% е престѣпление, ако убийството е престѣпление, ако кражбата е престѣпление, защо ще прѣчите, щото откраднатото по единъ привидно легаленъ пѣтъ да бѣде възвѣрнато на този, който е ощетенъ?

Най-после, ако искаме да говоримъ като юристи, нека говоримъ като такива. Учили сме основните принципи на закона за задълженията и договоритѣ и ние знаемъ, че даленото възъ основа на незаконна или несъществуваща причина, подлежи на реституция, на връщане. Има едно единствено изключение, което туря преграда на дирене даленото възъ основа на една незаконна или неморална причина, това е: *Nemo auditur propriam turpitudinem allegans* — никой не може да се позове въ съдъ и не може да изкове кауза за себе си отъ собствената си некрасива отъ гледище на морала постѣпка. Ако незаконността или неморалността е обща на двѣтъ страни, тогава не може да се иска реституция. Азъ, който давамъ 100.000 л. на нѣкого, за да извърши убийство, не мога да кажа: понеже си получилъ паритѣ възъ основа на една незаконна причина, възъ основа на едно престѣпление, върни ми ги обратно; не мога да се позова на подбuditелството за извършване на убийство, за да искамъ връщане обратно на паритѣ си. Но, когато азъ съмъ стопански уязвенъ, когато се намирамъ въ стопанско затруднение, търся пари въ заемъ и отъ менъ се взематъ незаконни лихви, азъ не върша престѣпление, давайки ги, а върши престѣпление този, който ги иска, който използва безизходното ми положение, за да ги вземе. Заради туй връщането въ тоя случай трѣбва да бѣде позволено.

И днесъ, г-да, ние се питаемъ: изъ кой пѣтъ да трѣгнемъ? Г. министърътъ на финанситѣ въ своето експозе признава, че България не е тази, каквата е била преди години. Това е вѣрно. България не е въ онуй блажено време, когато българинътъ въ стопанския си животъ нѣмаше нужда отъ ефикасна намѣса на държавата, за да отстранява и голѣмитѣ сътресения, и голѣмитѣ, очебиющите социални неправди. Днесъ нашата държава е напреднала, както напредватъ всички държави. Днесъ грижитѣ на държавата сѣ насочени въ друго направление. При тѣзи грижи, които се налагатъ на нашия общественъ и политически животъ, въ очакванията, които ние имаме, българскиятъ народъ безъ сътресения да изживѣе страшните дни, въ които днесъ е поставенъ, за да може и той да дочака по-щастливи дни, да дочака по-добро бъдеще, престѣпление е да не виждаме откъде идатъ угрозитѣ и да не чувствуваме, че, ако продължаваме да внасяме бюджети безъ голѣми съкращения, безъ премахване известни институции, които, макаръ и полезни за едно нормално време, днесъ сѣ само една тежестъ, едно бремене, което изсмуква жизненитѣ сокове на българския народъ и не позволява творчество въ други области, ние ще бѣдемъ изправени предъ сътресения, и тогава ще бѣде много късно да съкращаваме.

Българската държава има по-голѣми задачи. Бидейки демократична, съ демократически прояви, трѣбва и отъ тукъ (сочи министритѣ) да се даде първиятъ примѣръ, че ние наистина трѣгваме въ единъ новъ пѣтъ. Всѣки день говоримъ за произволи на администрацията, всѣки день говоримъ за произволи на полицията, всѣки день говоримъ за намѣса въ стопанския животъ на нашата страна, но азъ ще си позволя да кажа, че всичкитѣ наши констатации отиватъ напраздно. Като-че-ли едно двуличие обладава всички, които напускатъ опозиционното си становище и иматъ щастieto да изплуватъ като управляващи фактори. Докато сме въ опозиция ние виждаме и критикуваме много хубаво онова, което трови и политическия, и стопанския животъ на нашата страна; дошли, обаче, на власт, ние не се свенимъ да трѣгнемъ въ оня пѣтъ, който сме критикували, да си служимъ съ ония сръдства, които сме считали за непочтени, за недостойни за нашитѣ политически нрави, за издигания се духовно български народъ. Ние нѣмахме дори куража да премахнемъ оня голѣмъ произволъ, чието премахване се поиска съ единъ законопректъ, който се внесе неотдавна въ Народното събрание по частна инициатива.

Ще дойде време, когато тия, които сѣ тукъ, ще почувствуватъ нуждата отъ това; ще дойде на всѣкому редъ да почувствува угрозитѣ и мѣжнотитѣ на опозиционната борба. Но тогава, когато отъ министерскитѣ маси говорите много за това, което сте направили, позволете да ви направя единъ упрѣкъ: недейте се мѣжи да сравнявате вашето управление съ управлението на ония, които сѣ били преди васъ. Когато вие казвате, какво бѣше вчера, за да изковете единъ аргументъ за защита на това, което е днесъ, този ви аргументъ е много слабъ, подкрепата, която той ви дава, е много слаба. Гледайте това, което българскиятъ народъ очаква отъ управлението да бѣде утре, гледайте бъдещето, за да можете да бѣдете и по-полезни на себе си, и на държавата, и на народа. (Ръкоплескания отъ националлибералитѣ)

Председателстващъ В. Димчевъ: Има думата народниятъ представителъ г. Ради Василевъ. По редъ следва народниятъ представителъ г. Георги Марковъ, но той ми заяви, че е неразположенъ.

Н. Кемилевъ (д.сг.): Георги Марковъ всѣкога изклинча. Ще чака да види какво ще приказватъ другитѣ, та тогава и той да приказва, защото иначе не знае какво да каже.

Р. Василевъ (д.сг.): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Внесениятъ бюджетопроектъ за приходитѣ и разходитѣ на държавата за предстоящата 1931/1932 финансовъ година се характеризира като единъ бюджетопроектъ, изготвенъ въ време на една криза, която нашето стопанство преживява. Бюджетътъ на държавата представлява смѣткитѣ на голѣмото държавно стопанство, което сѣщо не може да не бѣде засегнато отъ кризата, която бушува не само въ нашата страна, но и въ цѣлия свѣтъ.

Ако обективно разгледаме представения ни бюджетопроектъ за приходитѣ и разходитѣ на държавата за предстоящата финансовъ година, ще видимъ едно ограничение на държавната стопанска политика, едно ограничение на онова, което би се характеризирало като творчество, желано за единъ по-нормални времена.

Заслужава да се сравни този бюджетопроектъ съ бюджетитѣ на държавата, които тя е имала въ миналото, да се сравни и съ тия на другитѣ държави. Направено това сравнение, ще се види, че българската държава, българското държавно стопанство има единъ отъ най-скромнитѣ бюджети и че въ него онова, което нѣкой пѣтъ на насъ е правило впечатление — ние, отъ лѣво и стѣ дѣсно, сме възставали често противъ нѣкои работи, които шокиратъ, които не сѣ за нашитѣ български нрави и за времената, които преживяваме — е сравнително много малко, нищожно спрямо онова, което има въ бюджетитѣ на други държави.

Какво представлява нашиятъ бюджетъ следъ 50-годишното съществуване като свободна държава и следъ катастрофалнитѣ войни, които тя трѣбваше да понесе презъ това свое кратко съществуване? Ако сравнимъ цифритѣ на бюджетитѣ, които е имала държавата отъ преди войнитѣ, презъ 1910 г., 1911, 1912 и 1914 г. — тогава, когато нѣмаше тия нужди, тия тежести, които се сложиха върху насъ вследствие катастрофалнитѣ войни, нужди, които крещатъ и които трѣбба да бѣдатъ задоволени — съ тия на настоящия бюджетопроектъ, ще видимъ, че разликата между това, което е било преди войната, и това, което е днесъ, е много малка, когато би трѣбвало да се предполага, че презъ този дълъгъ периодъ отъ 20 години както държавата, така и народътъ върватъ напредъ и, следователно, както приходитѣ, така и разходитѣ на държавното стопанство би трѣбвало да се увеличатъ.

И наистина, г. г. народни представители, въ нормални години нѣщо нормално е, държавното стопанство да показва единъ прирѣстъ, едно увеличение на приходитѣ и разходитѣ си, отъ една страна, поради увеличаването на населението всѣка година, поради увеличаването на данъкоплатцитѣ, отъ друга страна, поради увеличаването на нуждитѣ и благосъстоянието на страната, и най-сетне, поради възможността да се събиратъ повече приходи и да се удовлетворяватъ повече нужди на държавата. Това е, което характеризира единъ нормаленъ бюджетъ, едно правилно държавно стопанство, една правилна стопанска политика на едно управление, което и да бѣде то. При едно нормално развитие, ако ние бѣхме живѣли нормални години, ако нѣмахме тия катастрофални войни съ

гежките последствия от тях, нѣмаше да ни прави впечатление, ако днес, 20 години следъ 1911 г., имаме единъ бюджетъ, различаващ се въ прихода и разхода си въ повече отъ два пѣти отъ бюджета на 1911 г., нѣмаше да ни прави впечатление, че сѣ се разрастнали нуждитъ, които трѣбва да се удовлетворяватъ отъ държавата; напротивъ, щѣхме да смѣтаме това като нормално, като нѣщо, което така трѣбва да бѣде. Какво виждаме, обаче, ние днесъ? Виждаме, че и днесъ се движимъ въ сѣщитѣ цифри на бюджета, въ които сме се движили преди 20 години, при едно нормално време, когато нѣмаше тия голѣми нужди, удовлетворението на които ни се наложи отъ войната насамъ.

Ще ми позволите да ви цитирамъ нѣколко цифри, за да можемъ да направимъ сравнение. Бюджетътъ на държавата е билъ въ днешни пари: въ 1911 г. — 4.860.000.000 лева; въ 1914 г. — 5.800.000.000 л.; а въ 1931/1932 финансово година, днесъ, настоящиятъ бюджетопроектъ — 6.400.000.000 л. Както виждате, г. г. народни представители, следъ 20-годишенъ културенъ животъ ние днесъ имаме единъ бюджетъ, който се различава отъ бюджета преди 20 години само съ 500-600 милиона лева.

А. Малиновъ (д): Въ първитѣ две цифри влизатъ и разходитѣ за желѣзницитѣ.

Р. Василевъ (д.сг): Като се прибавятъ и разходитѣ за желѣзницитѣ — 800.000.000 л. — азъ ги вземамъ крѣгло единъ милиардъ л. — бюджетътъ на държавата ще възлѣзе тая година на 7.400.000.000 л. Пакъ разликата е малка. Не трѣбва да се забравя, г. г. народни представители, че за смѣтка на това малко увеличение на бюджета днесъ има да се удовлетворяватъ нужди, създадени отъ войнитѣ насамъ, нужди знаели за удовлетворение днесъ, които по-рано не сѣ съществували и които идатъ да обяснятъ днешния малкъ прирѣстъ на държавния бюджетъ.

Преди войнитѣ едно голѣмо разходно перо въ бюджета на държавата е перото на държавнитѣ дългове, което възлиза на 1.100.000.000 л. днешни пари. Днесъ, г. г. народни представители, по държавнитѣ дългове плащаме 2.154.000.000 л. крѣгло, значи 1.054.000.000 л. повече. Тия пари въ повече се даватъ за нужди, явили се като последиствие отъ войната, а именно: 550.000.000 л. за инвалидни пенсии, разходи по арбитражи, за службата по изпълнение договора за миръ и пр., 260 милиона лева и нѣщо за репарации задължения, 130-140 милиона лева задължения на държавата за ликвидации следъ войната — като се приспадне това, което е изплатено съ нѣкои отъ заемитѣ и други. — Следователно, прирѣстътъ на приходитѣ отъ 1.050.000.000 л. отиватъ за посрѣщане нужди, които сѣ последица отъ войната, и тѣзи разходи съ нищо не подпомагатъ държавното стопанство.

За да видите, колко малко се дава въ повече за удовлетворение на стопански и културни нужди на държавата, азъ ще ви цитирамъ нѣколко цифри, които ще ви покажатъ въ каквъ размѣръ днесъ се харчи въ повече, отколкото въ 1911 г., за разнитѣ ресори на държавата и колко това въ повече е нищожно, и да се убедите още веднѣжъ, че нашиятъ бюджетъ, който фактически все още се движи около цифритѣ отъ преди войната, е единъ отъ най-малкитѣ бюджети въ сравнение съ това, което е навсѣкѣ, и това, което би трѣбвало да бѣде и у насъ.

Бюджетопроектъ на Върховното правителство сега е представенъ въ размѣръ 72.032 500 л.; въ 1911 г. е билъ пакъ 72 милиона лева.

За Върховната и окръжнитѣ смѣтни палати сега сѣ предвидени 23.727.000 л. крѣгло, а въ 1911 г. — 10.000.000 л. Знаете, че службата „контроль и отчетность“ у насъ се подобри, като се създадоха окръжнитѣ смѣтни палати, които, естествено, увеличаватъ малко разходитѣ въ сравнение съ 1911 г.

За Министерството на външнитѣ работи и изповѣданията сега сѣ предвидени 149.394.000 л., а въ 1911 г. българската държава е харчила за своята външна политика 175 милиона лева. Днесъ, когато сѣ развити твърде много дипломатическитѣ сношения, когато нуждата, държавата да бѣде въ връзка съ всички други държави, е абсолютно наложителна и когато има международни институти, въ които тя трѣбва да участвува, при все това бюджетопроектъ на Министерството на външнитѣ работи е представенъ съ около 25 милиона лева по-малко въ сравнение съ 1911 г.

По Министерството на вътрешнитѣ работи — Администрация и полиция и Главна дирекция на народното здраве — сѣ предвидени кредити въ размѣръ на 437.553.100, а въ 1911 г. — 285.000.000, или около 145 милиона лева повече въ сравнение съ 1911 г. Г. г. народни представители! Бюджетътъ на Дирекцията на народното здраве презъ 1911 г. е 126 милиона лева, а сега е 162 милиона лева — значи въ повече съ около 35 милиона лева и нѣщо. Имайте предъ видъ, обаче, че предвидениятъ сега кредитъ за Дирекцията на народното здраве не обхваща разходитѣ за Александровската болница, която презъ 1907/1908 г. е била подъ ведомството на Министерството на вътрешнитѣ работи и народното здраве и за която сѣ харчени 40-50 милиона лева, а днесъ е къмъ бюджета на Министерството на народната просвѣта. Следователно, фактически бюджетътъ на Дирекцията на народното здраве, който е билъ гогава 126 милиона лева, а сега 162 милиона лева, е порасналъ само съ около 36-40 милиона лева, плюсъ разходитѣ за Александровската болница, която сега е къмъ Министерството на народната просвѣта — държавниятъ университетъ. Нуждитѣ на населението, обаче, отъ здравеопазване сѣ нарастнали извънредно много презъ тоя 20-годишенъ периодъ, поради което се създаде и специаленъ законъ за народното здраве, споредъ който се уреди специална организация за профилактика, съ необходимитѣ лѣкари-хиgienисти, и лѣчебници, санаториуми и т. н. Въпрѣки това развитие на службата за здравеопазването, разходитѣ за нея въ сравнение съ тия отъ 1911 г., сѣ увеличени сравнително малко, а би трѣбвало да бѣдатъ увеличени много повече.

Разходитѣ за администрацията показватъ една малка разлика въ повече, която се дължи на това, че въ 1911 г. сме имали 12 окръжни управления и 70 околийски, а сега имаме Дирекция на полицията, за която отиватъ 15 милиона лева, имаме и 17 окръжи и 8-9 околии повече, за които се харчатъ десетки милиона лева. Така че и тукъ разходитѣ не сѣ порасли много въ сравнение съ разходитѣ презъ 1911 г.

По Министерството на народното просвѣщение презъ 1911 г. сѣ били предвидени 600 милиона лева, а сега — 874.118.000 л., значи, съ една разлика въ повече отъ 274 милиона лева.

Г. г. народни представители! Вие чухте уважаемия г. д-ръ Думановъ, който ви каза преди малко — и отъ това искаше да вади аргументи — че не се правятъ съкращения, че въ 1911 г. сме имали 12-13 хиляди души учители, а сега имаме повече отъ 25 хиляди учители. Очевидно е, че при днешния прирѣстъ на училищата, при този прирѣстъ, съ десетки хиляди, на учителитѣ, налагащ се по необходимостъ поради увеличаване броя на децата, които трѣбва да бѣдатъ прирани въ училищата, съ 40-50 хиляди годишно, бюджетътъ на Министерството на народното просвѣщение не можеше да остане въ положението, въ което е билъ преди 20 години. Даже азъ трѣбва да кажа че, макаръ и така много увеличенъ бюджетътъ на Министерството на просвѣтата, той не е достатъченъ да удовлетвори нуждитѣ на народната просвѣта.

По-нататкъ. Министерството на финанситѣ презъ 1911 г. е имало бюджетъ 229 милиона лева, а тая година сѣ предвидени 192.854.000 л. — значи, по-малко, отколкото презъ 1911 г. Очевидно е, че поради съкращенията и реформитѣ, които станаха въ Министерството на финанситѣ, се съкратиха и голѣма частъ отъ разходитѣ по това министерство.

Министерство на правосѣдието. Тая година сѣ предвидени 239.325.000 л., а въ 1911 г. 150 милиона крѣгло — значи, близо 80-90 милиона лева повече. Г. г. народни представители! Откриването на повече мирови и окръжни сѣдилища, което се наложи поради увеличаване на тѣхната работа, особено поради спирането на работата имъ презъ време на войната, и създаването на фонда „Сѣдебни сгради“, срѣдствата на който минаватъ сега въ редовния бюджетъ и който увеличава фактически бюджета на това министерство съ 40-50 милиона лева годишно — ето обяснението за малкото повишение на разходитѣ отъ бюджета на това министерство въ сравнение съ тия отъ 1911 г. Но и тукъ не сме много далечъ отъ това, което сме имали преди 20 години.

По Министерството на войната. Въ 1911 г. е било разходвано 1.080.000.000 л., а сега се предвиждатъ 1.108.620.000 лева. Разликата е съвсемъ малка, още повече като се има предъ видъ, че сега имаме доброволческа армия, която се плаща много повече, отколкото се плащаше по-рано.

Очевидно е, че въ развитието на нашата охрана има нѣщо, което не е достатъчно. Не може по никой начинъ една армия, за която презъ 1911 г., при тогавашнитѣ технически сръдства, е било разходвано толкова, колкото се разходва и сега, да бѣде на нуждната висота днесъ, при извънредно силното развитие на техническитѣ сръдства. Армията не може да бѣде на своята висота днесъ при тая малка сума, която се предвижда за нея и която е била предвидана и преди 20 години — не можемъ да имаме модерна авиация, не можемъ да имаме армия, снабдена съ ония технически сѣоръжения, съ които сѣ снабдени армитѣ на другитѣ страни. Но, ласкаейки се отъ надеждата — най-сетне ние сме малка лѣжавица и не можемъ да се надпреварваме съ голѣмитѣ дѣржави — че съзнанието у голѣмитѣ дѣржави е, че трѣбва да спратъ съ това надпреварване въ въоръженята, което е достигнало до невѣроятни размѣри, ние ослабваме своята защита на съвѣстѣта на общественото мнение въ Европа, съвѣстъ, която, така да се каже, е изразена въ единъ благороденъ институтъ, какъвто е Обществото на народитѣ, който веднъжъ, въ 1925 г., можа да ни помогне при инцидента съ Гърция. Надѣвайки се, че тази съвѣстъ и този международенъ институтъ ще запазятъ малкитѣ дѣржавици, ние пакъ смѣтаме, че тази сума е извънредно недостатъчна, сравнена съ оная, която е била давана преди 20 години. Но и при тази сума — която е споредъ податнитѣ сили на народа — себеприцанието и преданността на нашия войникъ ни даватъ основание да вѣрваме, че ще можемъ да закрепимъ една малка, но съ здравъ духъ, армия.

По Министерството на търговията, промишлеността и труда. Въ 1911 г. това министерство бѣше заедно съ Министерството на земледѣлието, и дветѣ сѣ имали общъ бюджетъ 270.000.000 л. Днесъ тия две министерства иматъ: Министерството на търговията, промишлеността и труда — 110.000.000 л., а Министерството на земледѣлието — 322.000.000 л., или дветѣ министерства общо — 432.000.000 л.; значи съ една разлика въ сравнение съ 1911 г., отъ 162 милиона лева въ повече. Г. г. народни представители! Тая разлика въ повече се дължи на увеличението на разходитѣ по Министерството на земледѣлието. Това министерство въ 1914 г. наскоро следъ като се е отлѣлило, е имало бюджетъ 183.000.000 л., а днесъ има 322.000.000 л. Това сѣ разходи, които се даватъ за оня клонъ отъ нашето народно стопанство, който, споредъ всички тукъ — никой не може да оспори това — заслужава много повече грижи, заслужава много повече да му се даде, за да може да се догони онова развитие на земледѣлското производство, какъвто има въ другитѣ европейски страни. Причината за забавянето на това производство, за изоставането му назадъ, е нашето 500-годишно робство и много късиятъ самостоятеленъ животъ следъ освобождението ни. Г. г. народни представители! Ние трѣбва да догонимъ, ние трѣбва да постигнемъ всичко, което иматъ другитѣ страни, малки и голѣми въ техника, въ знания, въ подобрене, въ кредити, трѣбва да го имаме даже въ по-голѣми размѣри, за да можемъ да се наредимъ заедно съ другитѣ дѣржави производители и да не оставаме назадъ, защото колкото по-назадъ оставаме, толкова по-негодни ще бѣдемъ за самостоятелно съществуване. Тѣй че това, което е дадено 20 години следъ 1911 г. въ повече — около 100—150 милиона лева — за подобрене на нашето земледѣлско производство, е сравнително нищожна цифра, на която съ скръбъ и болка на душа би трѣбвало да се спираме.

По Министерството на общественитѣ сгради, пѣтищата и благоустройството. Бюджетътъ на дирекцията за общественитѣ сгради е 221.550.000 л., а въ 1911 г. е билъ 216.000.000 л.; значи и днесъ се предвижда приблизително това, което тогава се е харчило. Г. г. народни представители! Това не е единъ активъ, който трѣбва да спомена. Това перо би трѣбвало да бѣже много по-голѣмо, защото Дирекцията на благоустройството има за задача да подобри съобщенията въ нашата страна, да подобри шосетата, пѣтищата, мостоветѣ, водопроводитѣ, въобще благоустройството на населенитѣ мѣста. Тая задача е тоже отъ голѣма важностъ за една страна производителка като нашата, защото ако нѣмаме модерни съобщителни сръдства, които да даватъ възможностъ за свързване пазаритѣ съ производственитѣ центрове, ние, какъвто и да направимъ, не можемъ да добиемъ онова, което се цели съ увеличението на производството — създаване по-добъръ поминѣкъ на нашето население. Ако оставите известни производителни кѣтове отъ нашата страна отдалечени съ 50—60 километра безъ какъвто и да е връзка съ центроветѣ, които консоминатъ тѣхното производство, не би се постигнало повдигането на производството, което желаемъ. Цифритѣ, които ви цитирахъ, сѣ, за голѣмо съжаление, единъ отпечатѣкъ на неща-

стията, които преживѣ нашата дѣржава. Ако ние имаме нормаленъ животъ отъ 1911 г. до днесъ, ако не бѣхме преживѣли тия катастрофални войни, тия цифри може би щѣха да бѣдатъ двойни, тройни и повече.

Това, което намъ помага отчасти да удовлетворимъ тази твърде голѣма нужда, е трудовата повинностъ. Отъ нѣколко години насамъ имаме Дирекцията на трудовата повинностъ, бюджетътъ на която сега възлиза на 149.880.000 л. И не толкова това, което се харчи за трудовата повинностъ, колкото трудътъ на младитѣ български синове допринася, при липсата на сръдства, за да се навакса онова, което би трѣбвало една модерна дѣржава да прави за своитѣ съобщения и за своето благоустройство. Въ България се правятъ колосални работи. Както ви пирира вчера г. министърътъ на финанситѣ, ние въ 1929/1930 г. имаме 8.000 километра изправни пѣтища, имаме водопроводи, мостове и пр. Всичко това ние не бихме го имали съ тия скромни сръдства, които се предвиждатъ въ бюджета на Дирекцията на благоустройството, ако нѣмахме безплатния трудъ на българския младежъ, който и като войникъ, и въ полето на труда направи да му се завижда, който употребява непосилна енергия, често пѣти даже въ вреда на здравето си. И, благодарение на това, ние днесъ имаме онова, което въ другитѣ благоустроени, модерни и богати дѣржави се върши съ пари, съ предприятия, но никѣде съ натурална пѣтна повинностъ.

Г. г. народни представители! Бюджетътъ на Главната дирекция на пошитѣ, телеграфитѣ и телефонитѣ въ 1911 г. е билъ 165.000.000 л., а сега — 227.306.000 л. Ясно е за васъ, че днесъ пощенската служба не е оная, която бѣше презъ 1911 г.; днесъ пощенската, телеграфната, телефонна и радиотелеграфната служби сѣ стопанства, които сами печелятъ, стопанства, за които ще трѣбва да се жертвуватъ сръдства, защото тѣ изкарватъ това, което изразходватъ, и дори остава нѣщо повече за дѣржавата. Ако имаме възможностъ да уредимъ по-добре тия служби, ако имаме възможностъ да похарчимъ сръдства даже за създаване на една радиодифузна станция, за да може да се предава у насъ всичко, което се приема отъ чужбина, да се предаватъ даже речитѣ въ Парламента и по разнитѣ събрания, да се предава и родната ни пѣсенъ, а сѣщо и представленията, които се даватъ въ Народния театъръ, не само, че ще спечелимъ като нация, но ще се спечелятъ и приходи за дѣржавното съкровище, тѣй като такситѣ, които ще се взематъ отъ радиолюбителитѣ, ще бѣдатъ много повече, отколкото ще се похарчатъ за тая станция. 20 или 30 милиона лева, както недавна четохъ, ще стигнатъ, горе-долу, за такава една станция. При липсата, обаче, на тия сръдства, която липса въобще спѣва бързото развитие на пощенската, телеграфната и телефонната служби, съ тия малки сръдства, които предвиждаме, ние се движимъ все около онова, което сме правили презъ 1911 г. Направеното не е това, което би трѣбвало да се направя въ единъ периодъ отъ 20 години.

Г. г. народни представители! Въ 1914 г. нашиятъ бюджетъ е билъ 5.800.000.000 л.; проектобюджетътъ на министъръ Яневъ, предложенъ презъ м. юний 1923 г. на XX-то обикновено Народно събрание, е възлизалъ почти на сѣщата сума — 5.779.964.528 л., или коѣгъло 5.800.000.000 лева. За характеристика на бюджетитѣ въ 1911, 1914, 1923 и 1930 г. ще се спра на нѣколко цифри само, за да се види, че източницитѣ, отъ които черпи сръдствата дѣржавното стопанство, сѣ почти сѣщитѣ, като въ известни времена е увеличена едната категория източници, а въ други времена е увеличена другата категория източници.

Заслужава да се отбележи, че, докато въ бюджета отъ 1911 г. е имало предвидени постѣпления отъ прѣки данѣци 1.080.000.000 л. и отъ косвени данѣци 1.700.000.000 л., въ 1923 г., по бюджетопроекта на тогавашния министъръ Яневъ, сѣ били предвидени отъ прѣки данѣци 553.000.000 л. — отъ които отъ данѣкъ върху общия доходъ 380 мил. лева, който още не е билъ опредѣленъ — и отъ косвенния данѣкъ 2.421.000.000 л. Виждате, че въ 1923 г. прѣкото облагане вече се напуша отъ законодателството, отъ тогавашния режимъ, и се прибѣгва до косвенното облагане.

Докато въ 1911 г. се предвиждатъ постѣпления отъ прѣки данѣци 1.100.000.000 л., а отъ косвени 1.700.000.000 л., въ 1923 г. съответнитѣ цифри сѣ 553.000.000 и 2.421.000.000 лева или отношението е 1:5. Косвенитѣ данѣци се събиратъ най-леко и най-безболезнено и фактически тѣ сѣ, които най-много сѣ тежели на широкитѣ маси. Но тѣзи, които сѣ явявали защитници на широкитѣ маси, сѣ посѣгали именно къмъ най-лекото облагане, най-лекото откъсване отъ кесията на българския данѣкоплатецъ.

Въ какво сѣ състояли тия косвени данѣци? Докато постѣпленията отъ прѣкитѣ данѣци сѣ били предлема-

тинни, защото събирането имъ не е могло да става тъй лесно, поради твърде сложната система за облагане по закона за данъка върху общия доход — който данъкъ дава по-голямата частъ отъ постъпленията по прѣжитѣ данѣци, именно 380.000.000 л. — постъпленията отъ косвенитѣ данѣци сѣ били предвидени по следния начинъ: вносни мита 900.000.000 л., износни мита 350.000.000 л., магазинажъ 85.000.000 л., акцизи 240.000.000 л., акцизъ върху материалитѣ, отъ които се вари ракия 50.000.000 л., акцизъ върху вината 40.000.000 л., данъкъ върху тютюнитѣ 410.000.000 л., бандеролъ (мюрюрие) върху сѣмшия 5 мил. лева, отъ кибритъ 80.000.000 л., отъ продажбата на цигарени книжки 75.000.000 л., акцизъ върху солта 40 мил. лева, отъ спирта и бирата, съ които държавата търгуваше по това време, 75.000.000 л., отъ гербови марки около 300.000.000 л.

Г. г. народни представители! Вие виждате, че бюджетътъ презъ 1923 г. се е градилъ почти изключително на косвени данѣци, такси и берии. Специално косвенитѣ данѣци отъ вносни мита въ размѣръ на 900.000.000 л. и отъ износни мита въ размѣръ на 350.000.000 л. сѣ тегнѣли преди всичко върху производството на българския земеделѣецъ, което е било обременено нѣкъде съ повече отъ 1 л. на килограмъ износно мито. По това време се обложи и производството на спирта и вината и се предвидиха като приходъ на държавата 40.000.000 л. отъ акцизъ върху вината.

А въ сегашния бюджетопроектъ за приходитѣ на държавата вие виждате, г. г. народни представители, че сѣ предвидени следнитѣ постъпления отъ прѣки данѣци: поземеленъ данъкъ 350.000.000 л. и данъкъ занаятие 250.000.000 л. Ще приведа нѣколко цифри, за да се види, съ колко въ повече е обложенъ днесъ българскиятъ стопанинъ, селянинъ и гражданинъ, отъ онова, съ което е билъ обложенъ въ 1911 г. Въ 1911 г. поземелниятъ данъкъ е билъ 540.000.000 л., днешни пари, плусъ 11% пѣтна повинностъ и 10% училищенъ данъкъ, върху тая сума — 113.000.000 л.; или всичко поземелниятъ данъкъ е билъ 653.000.000 л. Днесъ българскиятъ земеделѣецъ-стопанинъ е обложенъ съ 350.000.000 л. поземеленъ данъкъ — приблизително половината отъ това, съ което е билъ обложенъ въ 1911 г. Това сѣ цифри, г. г. народни представители, които азъ много добросъвестно и обективно излагамъ и които вие можете всѣкога да проверите.

Г. г. народни представители! Като имате предъ видъ, че въ България има около 40.000.000 декара земя, които се облагатъ съ 350.000.000 л. поземеленъ данъкъ, това значи, че данъкътъ върху единъ декаръ земя е срѣдно 10 л. Отъ единъ декаръ земя срѣдно днесъ могатъ да се изкаратъ 100 кгр. зърнени храни. При днешнитѣ цени на зърненитѣ храни, да кажемъ 3 л. срѣдно на килограмъ, това правятъ 300 л. доходъ на декаръ. Г. г. народни представители! Фактически 10 л. поземеленъ данъкъ налогъ върху декара не е прѣкомѣренъ. И тукъ идвамъ да се спра на оная мисль, която преди малко г. Думановъ изтъкна предъ васъ, че ако поземелниятъ налогъ въ времената, когато цената на зърненитѣ храни бѣше доста голѣма, не е тежаль, днесъ той ще тежи. Азъ, обаче, ще ви направя следната смѣтка. Поземелниятъ налогъ, както е опредѣленъ днесъ, въ тая си размѣръ, е два пѣти по-малкъ, отколкото въ 1911 г. Цената на зърненитѣ храни презъ 1911 г. не е била два пѣти по-гольма, отколкото е днесъ. Ако въ 1911 г. нормалната цена на зърненитѣ храни бѣше 18 ст. на килограмъ — което прави 4 л. и нѣщо, днешни пари — и при тая цена се плащаше поземеленъ данъкъ 653.000.000 л., или около 18 л. на декаръ, днесъ, когато цената на хранитѣ е спаднала на 3 л., поземелниятъ налогъ на декаръ е 10 л. Очевидно, тая данъкъ не е толкова обременителенъ.

С. Пѣйчевъ (з. в): Я прибавете и разноснитѣ за обработката, за сѣненето, за косенето, за жетвата и пр. и вижте, всичко това какво струва.

Р. Василевъ (д. сг): Г. г. народни представители! Азъ не искамъ да влизамъ въ разборъ на това, какъвъ доходъ дава единъ декаръ земя и какви сѣ разноснитѣ за обработката му. Ако направимъ такива смѣтки, наистина, може да се намѣри една разлика. Едно време, въ 1899, 1900 г., когато сѣмшиятъ народенъ представителъ Холевичъ е правилъ тия смѣтки и е изкаралъ, че на единъ декаръ е имало 9—10 л. загуба. Ако нѣкой отъ васъ се интересува, може да прегледа дебатитѣ по закона за десетъка и ще види какви смѣтки сѣ правени. Тогава е било изкарано, че българскиятъ земеделѣецъ има голѣма загуба — по 20—30 л. на декаръ — при прибирането на своята реколта.

С. Пѣйчевъ (з. в): Сега сѣ още по-гольми загубитѣ.

Р. Василевъ (д. сг): Ако правимъ такава смѣтка, безъ да взимаме подъ внимание, че въ нашето селско стопанство доходитѣ преди всичко сѣ резултатъ на труда на българския земеделѣецъ-стопанинъ — неговиятъ, на жена му и на децата му — и ако тоя трудъ го оценяваме въ наднищи, каквито се плащатъ на обикновени работници по полето, тогава и при най-добрата, най-плодородната година, можете да бждете сигурни, че земеделѣецътъ съ 40—50—100 декара не ще има печалба, и ще пустнете земледѣлието, ще каже: не мога да работя.

Но, г. г. народни представители, дребното селско стопанство се характеризира именно, като трудово, съ това, че въ неговия доходъ се инкорпорира безплатно трудътъ на мѣжа, жената и децата. То е стопанство, което може да живѣе съ малко декари, съ малко инвентаръ, което е жизнеспособно и може да изтрае на кризата.

С. Пѣйчевъ (з. в): Има и друго едно положение, което трѣбва да се има предъ видъ — за единъ килограмъ жито селянинътъ можеше да купи навремето четири кутии кибритъ или единъ килограмъ солъ, или единъ литъръ газъ, а днесъ той трѣбва да продаде петъ килограма жито, за да купи единъ литъръ газъ.

Р. Василевъ (д. сг): Ще дойда и на въпроса за поевтиняване на продуктитѣ. Азъ искамъ да направя едно възражение на това, което се каза преди малко тукъ. Азъ ще говоря и за общата стопанска криза и за поевтиняването. Сега искамъ да изтъкна разликата въ бюджетнитѣ приходи, както и въ облагането, тогава и днесъ.

Н. Мушановъ (д): Г. Ради Василевъ! Можете ли да кажете, какво е съотношението между прѣжитѣ и косвенитѣ данѣци въ 1911 г. и сега?

Р. Василевъ (д. сг): Да. Въ 1911 г. сѣ предвидени отъ прѣки данѣци 1.080.000.000 л., а отъ косвени данѣци — 1.700.000.000 лева.

Н. Мушановъ (д): 34.000.000 сѣ предвидени отъ прѣки данѣци въ 1911 г.

Р. Василевъ (д. сг): Азъ ти обръщамъ въ днешни левове. Тогава сѣ били златни. Умножете ги по 27. Азъ съмъ ги умножилъ по 27 и се получава 1.080.000.000 л. отъ прѣки данѣци и 1.700.000.000 л. отъ косвени данѣци. А съотношението между прѣжитѣ и косвенитѣ данѣци тогава е било 35:60, а сега е 35:65.

Министъръ В. Молловъ: Азъ въ моята речъ чстохъ точни сведения.

Н. Мушановъ (д): Азъ искамъ да ми се каже, какво е отношението между прѣки и косвени данѣци.

Р. Василевъ (д. сг): Азъ Ви изтъкнахъ това, което е характерно, че въ 1923 г., въ бюджетопроекта на министъръ Яневъ, сѣ предвидени отъ прѣки данѣци 553 милиона лева, а отъ косвени данѣци 2 милиарда и нѣщо.

Г. г. народни представители! Тукъ г. д-ръ Думановъ — нѣма го да му отговоря — се усъмни, дали ще постъпятъ предвиденитѣ за идущата година 350.000.000 л. отъ поземеленъ налогъ; той каза, че досега едва сѣ постъпили 70 милиона лева и едва ли ще постъпятъ при тая криза още 20—30 милиона лева; значи, едва ли ще се реализира това перо до размѣръ на 1/3 отъ предвиденото.

Д. Ивановъ (з. в): Само по себе си, онова, което постъпва, показва въ какъвъ размѣръ трѣбва да бжде предвидено това перо.

Р. Василевъ (д. сг): Г. г. народни представители! Поземелниятъ налогъ не само ще постъпи споредъ предвиденията, но следъ създаване закона за закупуване и износъ на зърнени храни той фактически ще постъпи въ по-гольмъ размѣръ, като се събератъ всички недобори, защото боноветѣ, които ще получи земеделѣецътъ, нѣма да ги даде за друго, освенъ за изплащане на своитѣ прѣки данѣци. Г. министърътъ на финанситѣ събщи, че сѣ дадени бонове за 135.000.000 л. и 100 и толкова милиона лева въ наличностъ пари. Това значи, че 135.000.000 л. сѣ дадени отъ държавата, за да влѣзатъ презъ другата врата въ държавното съкровище, за да покриятъ данѣ-

цитъ; и ще ги покрийтъ. И тукъ азъ съмъ длъженъ да обърна внимание, че поземелниятъ налогъ, макаръ и намаленъ въ 1930 г. два пѣти, фактически той днесъ е намаленъ съ още 1/3, па и повече, защото ще се плаща съ бонове. Тѣзи бонове фактически представляватъ опрощаване на една частъ отъ задълженията на българския стопанинъ къмъ държавата. Защо — това на васъ, г. г. народни представители, е ясно. Ако житото е 3 л. на пазара, а държавата го купува 4 л., очевидно е, че държавата дава 1 л. премия.

Д. Ивановъ (з.в): Но това е за малко околии, г. Ради Василевъ. За останалитѣ какъ е?

Р. Василевъ (д.сг): Азъ ще Ви кажа. Въ всички околии, където съятъ зърнени храни, ще използватъ тая премия, която се дава отъ държавата, а въ другитѣ околии, където отглеждатъ тютюни, зеленчуци, овощия и пр., спадането на ценитѣ не е така катастрофално, както въ ценитѣ на житнитѣ храни.

Н. Пждаревъ (д.сг): За тѣхъ спадането бѣше преди 3-4 години. То мина.

Р. Василевъ (д.сг): При плащането на данъка съ бонове, държавата прави една отстъпка. Данъкоплатецътъ ще плати по-малко, отколкото фактически дължи, защото срещу 100 л. номинални държавата ще получи по-малко. Ако отъ тѣзи бонове държавата загуби 400—500 милиона лева, това ще бѣже опрощаване на 400—500 милиона лева поземеленъ данъкъ и данъкъ занятию. Една частъ отъ тия 2% милиарда лева неизплатени данъци, които има да се плащатъ, ще бѣже изплатена съ тия бонове, или фактически ще стане едно опрощаване на 400—500 милиона лева отъ тѣхъ.

С. Златевъ (з.в): Не бѣше ли по-добре да се направи едно опрощение на поземелния данъкъ съ 20-30-40%, вмѣсто държавата да купува храната на по-висока цена?

Р. Василевъ (д.сг): Г. Станю Златевъ! Азъ навремето говорихъ по този въпросъ. Не бива по никакъ начинъ държавата да създава прецедентъ съ опрощаване на данъци, защото опрощаването на данъци поощрява и сегашното, и бъдещото поколение да чака и най-малкия случай, да чака едно нещастие, единъ невъзможай, за да го използва като прецедентъ да иска опрощаване на данъцитѣ. Отъ друга страна, едно общо опрощаване на данъцитѣ ще доведе до грамални грѣшки. Напримѣръ: азъ съмъ чифликчия и имамъ 300-400 декара земя; можахъ да изкарамъ хубава реколта пшѣкло, продадохъ го по 700-800 л. тона, спечелихъ добри пари и на мене държавата ще опрости поземелния данъкъ! Другъ е наемателъ. Взелъ е, каквото е взелъ, платилъ наема на стопанина на земята — ще се опрости данъка на стопанина, който е получилъ наема пълно, а на наемателя, който е пострадалъ поради обезпечаването на хранитѣ, нѣма да му се опрости нищо. Тѣй че съ такова опрощаване на данъцитѣ не може да се стигне до една справедливостъ.

С. Златевъ (з.в): Тѣзи, които сѣ изплатили данъцитѣ си, нѣма къде да дѣнатъ боноветѣ.

Р. Василевъ (д.сг): Г. Златевъ! Увѣрявамъ Ви, че пакъ ги продаватъ, защото се урежда добра организация чрезъ селскитѣ кооперации и популярни банки, и става една размѣна на тия бонове въ тия мѣста, където нѣма за продажъ зърнени храни. Азъ съмъ ималъ случай самъ да видя какъ голѣми групи бонове се прощатъ отъ една популярна банка въ Южна България, защото се искатъ отъ мѣстното население, за да може да се плати данъкътъ.

С. Пѣйчевъ (з. в): Има хора, които се стремятъ да събиратъ бонове съ 30% отстъпка и следъ това да ги даватъ на други да си платятъ данъцитѣ, като имъ подпизватъ полица за пълната стойностъ на боноветѣ.

Р. Василевъ (д.сг): Г. г. народни представители! Безспорно, ще се явятъ спекуланти и затова Дирекцията за закупуване хранитѣ е взела мѣрки да не се спекулира съ боноветѣ. Тя е възложила на Българската Земледѣлска банка, на популярнитѣ банки и на кооперациитѣ да пресѣчатъ пътя на спекулата съ боноветѣ.

С. Пѣйчевъ (з.в): 40% отъ дребното селско население нѣма зърнени храни за продажъ.

Р. Василевъ (д.сг): Г. г. народни представители! Дребнитѣ стопани фактически едва изкарватъ, за да се прехранятъ, и, ако иматъ възможностъ да отдѣлятъ една-две коли, тѣ сѣ ги отдѣлили още презъ августъ, при хапманъ, и следъ това нѣма какво да продаватъ. Дребнитѣ стопани, които изкарватъ много малко на пазара, тѣ вспѣха да продадатъ навреме хранитѣ си, когато бѣха 4 л. килограма. Пострадаха по-едритѣ, които иматъ какво да складиратъ и могатъ да чакатъ. Поземелниятъ данъкъ е платенъ въ много малкъ размѣръ до 1 януарий — 70 милиона лева отъ 750 милиона лева. Значи, много малко сѣ платили и нѣма този страхъ, че ще останатъ много малко, които ще използватъ закона и ще се спекулира съ боноветѣ. Нѣма тая опасностъ. Но да минемъ по-нататъкъ.

Третиятъ прѣкъ данъкъ е данъкътъ занятию въ размѣръ на 250 милиона лева. Данъкътъ занятию въ 1911 г. е билъ 180 милиона лева, днесъ, следъ 20 години, е увеличенъ съ около 70 милиона лева. Следъ 20-годишенъ просперитетъ на нашата държава, следъ като сѣ увеличили по число и занаятчии, и търговци, и индустриалци, като нѣкои отъ тѣхъ сѣ увеличили и своитѣ срдѣства и заведения, очевидно това увеличение на данъка съ 70 милиона лева не е голѣмо. Данъкътъ занятию презъ 1927/28 г. на занаятчиитѣ е 49.881.000 л. Понеже за единъ периодъ отъ три години данъкътъ е единъ и сѣщъ, затова вземамъ 1927 г. тогава, когато сѣ давали декларациитѣ. Обложени сѣ 122.902 занаятчии въ България съ 49.881.000 л., или коѣто 50 милиона лева. Съ данъкъ занятию сѣ обложени 20.400 индустриалци съ 22 милиона лева коѣто, освенъ данъка въдоху общия доходъ, съ който се облагатъ. Съ данъкъ занятию сѣ обложени 75.000 търговци съ 96 милиона лева коѣто. Облагането на имотитѣ и капиталитѣ дава близо 46.000.000 л., или всичко 265.000 данъкоплатци сѣ обложени съ 211 милиона лева — една сравнително неголѣма сума. Г. г. народни представители! Въ закона за данъка върху приходитѣ на лицата и дружествата се прокара единъ много важенъ принципъ и може би благодарение на него една частъ отъ обложитѣ отпаднаха. Прокара се принципътъ на екзистенцъ-минимумъ. Вие знаете, че всички работници, които получаватъ заплата до 12.000 л., не се облагатъ съ данъкъ въдоху приходитѣ. Всѣчки дотги, които получаватъ надъ 12.000 л., се облагатъ, следъ като се отдѣли необлагаемиятъ екзистенцъ-минимумъ, който се опредѣля на 20.000 л.

Д. Грънчаровъ (з. в): При данъка върху дохода нѣма екзистенцъ-минимумъ. Напр. при дохода отъ недвижими имоти.

Р. Василевъ (д.сг): Азъ говоря за данъка върху занятията. Азъ казвамъ, че този данъкъ се събира по единъ законъ, поставенъ на много справедлива база, при единъ контролъ, въ който участвува сѣдия отъ окръжния сѣдъ, който запазва интереситѣ на гражданитѣ върде добре. Но този данъкъ днесъ, безспорно, тежи и едно облекчение трѣбва да бѣде направено. Това облекчение трѣбва да бѣде направено не съ отмиъняването на данъка, а съ известни корекции по неговото облагане, което може да стане при предстоящото ново облагане презъ 1931/1932 г., при което ново облагане ще се иматъ предъ видъ днешнитѣ доходи на занаятчиитѣ и индустриалцитѣ, които доходи сѣ твърде много намалѣли. Този данъкъ нѣма да стигне размѣра въ 1927/1928 г. поради намаляване на занаятчиитѣ и затварянето на много дюкяни. Затова азъ сѣмтамъ, че по това перо нѣма да постѣпятъ онѣзи приходи, които очакваме. Но разликата ще бѣде много малка, понеже ще има да се събиратъ недобори отъ миналата година, които ще компенсиратъ тази разлика.

Третиятъ прѣкъ данъкъ е данъкътъ върху сградитѣ, отъ който ще постѣпятъ въ държавния бюджетъ 33 милиона лева. Този данъкъ не е 33 милиона лева, а 133 милиона, но разликата отива въ полза на общинитѣ, понеже този данъкъ съ законъ се отстъпи на общинитѣ. Обложени сѣ съ данъкъ сгради 1.445.804.000 сгради на стойностъ 54 милиарда лева. Този данъкъ се плаща отъ 797.363 данъкоплатци. Ако сравнимъ цифрата на сградитѣ тази година съ цифрата на сградитѣ въ 1922/1923 г., когато сме имали 902.000 сгради, ще видимъ, че въ единъ периодъ отъ седемъ години въ България сѣ построили около 600 хиляди нови сгради. Това показва, че наистина България твори материалната си култура, благоустройство въ голѣми размѣри,

макаръ да преживяхме тежки и трагични дни след войнитѣ. Българинътъ обича да изгради своя къща, иска да настане своето семейство въ собствена къща, макаръ отъ една-две стайки, и затова ние го виждаме следъ войнитѣ, макаръ съ скромни сръдства, макаръ въ много тежки времена, да увеличава сградитѣ близо съ 1/3 повече, отколкото сѣ били следъ свършването на войнитѣ, като е украсилъ и градоветѣ ни съ немалко и монументални постройки. Този данъкъ се плаща въ размѣръ 2 1/2%. При една стойностъ на сградитѣ отъ 54 милиарда лева, единъ ланъкъ отъ 134 милиона лева, очевидно, тоже не е прѣкомѣрентъ, и за него не бива да се прави въпросъ, че е тежъкъ въ тѣзи времена, въ които всѣко едно облагане би тежало на данъкоплатеца.

Н. Мушановъ (д): А общинскитѣ данъци, които тежатъ върху сградитѣ, знаете ли колко сѣ, особено въ София?

Р. Василевъ (д. ср): Върху данъка сгради нѣма общински врѣхнини. Той се събира въ единъ размѣръ.

Н. Мушановъ (д): Върху оценката на сградитѣ облагатъ общинитѣ.

Р. Василевъ (д. ср): Г. Мушановъ! Азъ ще кажа нѣколко думи и за финансирѣ на нашитѣ самоуправителни тѣла, но това ще го напоя по-нататъкъ. Сега характеризирамъ държавния бюджетъ, а следъ това ще дойда до финансирѣ на окръжнитѣ съвети, на общинитѣ и на другитѣ автономни учреждения, за да ви покажа какво представляватъ тѣ днесъ.

Другъ приходенъ източникъ на държавата, т. г. народни представители! това е данъкътъ върху онеитѣ и козитѣ. Въ 1911 г. той е билъ 110.000.000 сѣгашни лева; миналата година сѣ били предвидени 65.000.000 л., а тая година се предвиждатъ по-малко — 60.000.000 л. — отъ една страна, може би поради намалението обекта за облагане, отъ друга, поради намалението на самия облогъ. Въ 1911 г. облагането е било 40 ст. за овца и 60 ст. за коза, а тѣ сѣ повече, отколкото днешнитѣ 8 л. на овца и 11 л. на коза. Затова и размѣрътъ на прихода отъ този покъкъ данъкъ е по-малъкъ, отколкото въ 1911 г., смѣтнатъ въ днешни левове.

Косвенитѣ данъци. Отъ мита отъ вносни стоки и процентовъ сборъ е предвиденъ приходъ за идната бюджетна година 900.000.000 л., а въ 1911 г. сѣ били предвидени 660.000.000 въ днешни левове. Не само че вносътъ отъ 20 години насадъ е порастналъ много повече, отколкото е билъ въ 1911 г. — съ 1/4 и повече — но и качеството на стокитѣ, които се внасятъ, особено на стокитѣ отъ луксозенъ характеръ, е съвършено друго. Г. г. народни представители! Достатъчно е само да ви кажа, че въ 1929 г., когато имаме голѣмъ вносъ, сѣ внесени въ България автомобили за около 120 милиона лева, грамофони и грамофонни плочи — за около 30 милиона лева, тежки машини, които по-рано не сѣ внасяли — за около 200—300 милиона лева. Презъ 1911 г. не е могло да има такъвъ голѣмъ вносъ, защото автомобилитѣ тогава не бѣха употребявани у насъ като прерогативно сѣдство тъй нитоко, както е днесъ. Искамъ да кажа, че, ако има една не толкова голѣма разлика въ приходитѣ отъ вносни мита между 1911 г. и сега — тогава сѣ били 660 милиона лева, а тази година 900.000.000 л. — това показва, че самитѣ мита не сѣ увеличили въ сравнение съ митата отъ 1911 г., и, ако има нѣкакво увеличение на общата цифра на прихода, то е поради голѣмия вносъ.

Нека тукъ да се спремъ и да подчертаемъ, че въ последването на своята политика управлението следъ 1923 г. турни користъ, може да се каже, на второ по-голѣмо перо, на второ по-голѣмо източникъ на приходи отъ косвени данъци — износнитѣ мита. Въ 1923 г. отъ покойния министръ Яневъ сѣ били предвидени: отъ износни мита 350.000.000 л. и отъ магазинажъ, статистическо право и пр. 85.000.000 л. или всичко 435 милиона лева. Днесъ отъ износни мита се предвиждатъ само 10.000.000 л. и отъ магазинажъ, статистическо право и пр. 65.000.000 л. или всичко 75.000.000 л. Очевидно е намалението — съ 360.000.000 л. на износнитѣ мита, нѣщо, което оправда една политика за поощрение на мѣстното производство. Съ всички сръдства това производство трѣбва да се поощри и по никой начинъ не бива да бѣде отегчено съ каквито и да било такси, берии и мита.

Г. г. народни представители! Трето по-голѣмо перо отъ косвенитѣ данъци, това сѣ акцизитѣ върху спирта, солта и материалитѣ, отъ които се вари ракия, които въ 1911 г. сѣ били 450.000.000 днешни левове — малко по-малко, отколкото сѣ предвидени за идната година, които сѣ

455.000.000 л. — почти една и съща цифра съ тая въ 1911 г. една малка разлика отъ 5.000.000 л.

Новото, което не е съществувало въ 1911 г., това е акцизътъ върху виното, въведенъ въ 1922/1923 г. Той е предвиденъ въ размѣръ на 40.000.000 л.

Д. Ивановъ (з. в): Въ Кюстендилския край сливитѣ загинаха отъ черника; тамъ акцизъ не може да има.

Р. Василевъ (д. ср): Г. г. народни представители! По отношение акциза на виното, смѣтамъ, че ние ще трѣбва да се откажемъ отъ този данъкъ, защото виното става предметъ на износъ; и не само поради това, но и защото, поради обезценяването и на тоя продуктъ отъ земледѣлското производство — на гроздето и виното — една частъ отъ гроздата, десертнитѣ, ще се изнасятъ на чуждитѣ пазари, където се търсятъ. Ако тоя продуктъ бѣде освободенъ отъ всѣкакви тежести, ние ще можемъ да завладѣемъ нѣкои чужди пазари, и ще може да се поощри това производство и въ другитѣ мѣста, където се произвеждатъ само винени сортове. Поради обезценяването и на виното, и поради невъзможността съ продажбата му лозаритѣ да посрѣщатъ най-необходимото, ще трѣбва да пристѣпимъ къмъ премахването на тоя данъкъ — акцизътъ върху виното — отъ който населението се оплаква. Често пѣти, поради недоброто приготвяне на виното, то се обезценява или фактически разваля и впоследствие отъ него се прави ракия, но тогава двойно се облага. Азъ смѣтамъ, че е много справедливо искането на всички лозари въ България, изразено въ тѣхнитѣ конгресни решения — да се премахне акцизътъ върху виното. И азъ не се съмнявамъ, че по поводъ на законопроекта, който се потви отъ г. министъра на финансирѣ, ще има да дебатирате този въпросъ и ще видимъ кои продукти ще бѣдатъ освободени отъ акцизъ. И тогава да се тури точка на облагането на виното съ акцизъ.

Г. г. народни представители! Едно отъ най-голѣмитѣ пера отъ косвенитѣ данъци, това е източникътъ, отъ който държавата черпи сигурни сръдства, а именно данъкътъ върху фабрикувания тютюнъ и мурурието. Докато въ 1911 г. той е билъ 490.000.000 днешни левове, тази година е предвиденъ 810.000.000 л. — съ 320 милиона лева повече. Трѣбва ли да смѣтаме, че това е единъ данъкъ, който не бива да се качва, а трѣбва да се намалява? Бандеролътъ, т. г. народни представители, данъкътъ върху фабрикувания тютюнъ не засѣга цѣлия народъ, тъй да се каже; той засѣга само ония, които си правятъ удоволствието да пушатъ тютюнъ. Голѣма частъ отъ населението, особено втората половина на населението, женитѣ и децата, не пуши тютюнъ — пуши то само мъжкото население и то само известенъ процентъ отъ него. Понеже тютюнътъ се смѣта не само като вреденъ, но и като луксозенъ артикулъ, безъ който може — това не е насѣщна храна — въ всички държави, па и у насъ, той се облага повече, отколкото всичко друго. Все пакъ въ облагането му ние не сме стигнали ония размѣри, които има въ другитѣ държави. У насъ облагането на фабрикувания тютюнъ е много по-малко, отколкото въ държавитѣ, които не произвеждатъ тютюнъ. Понеже тамъ иматъ режими за закупуване ориенталскитѣ тютюни, и понеже държавата въ свои фабрики фабрикува тютюнъ, поставятъ се на разнитѣ качества тютюнъ голѣми цени и често пѣти тамъ ще видите цена на една кутия цигари двойно и тройно по-голѣма, отколкото у насъ. Приходътъ, който държавата получава отъ данъкъ върху фабрикувания тютюнъ, макаръ да е 810.000.000 л. годишно, не трѣбва да ни плаши, защото тютюнътъ не е предметъ отъ първа необходимостъ въ смисълъ да се употребява отъ широката маса, а е единъ предметъ, който по-скоро е луксозенъ и не би трѣбвало да се оплакватъ ония, които употребяватъ тютюна и цигаритѣ като удоволствие.

Другъ косвенъ данъкъ е отъ продажбата на кибрита. Г. г. народни представители! Разликата между това, което е било предвидено въ 1923 г., и това, което е предвидено сега, не е голѣма. За 1923 г. нѣмамъ таблицата, но казаха оде, че кибритътъ тогава билъ по-евтинъ. Получило се е тогава отъ кибрита 75.000.000 л., сега сѣ предвидени 115.000.000 л., а въ 1911 г. сѣ получили 40.000.000 л. Разликата между полученото въ 1911 г. и предвиденото тая година е доста голѣма, поради по-голѣмата цена на кибрита и поради по-голѣмата консомация, безспорно. Но разликата между полученото въ 1923 г. и предвиденото за идната година не е голѣма.

Д. Дерлипански (з. в): Следъ войната много хора си паятъ съ праханъ.

Р. Василевъ (д. сг): Друго голѣмо перо въ приходния бюджетъ, г. г. народни представители, това е приходътъ отъ гербови марки. Тази година очакваниятъ приходъ отъ гербови марки е 450 милиона лева. Презъ 1911 г. той е билъ 175 милиона лева, а въ 1923 г. — 350 милиона лева. Значи, тази година приходътъ отъ гербови марки е увеличенъ съ около 100 милиона лева въ сравнение съ 1923 г., поради увеличаване на сѣлскитѣ и други причини. Този данѣкъ не засѣга широкитѣ маси, голѣмата частъ отъ българското население, и той не се смѣта като такѣвъ, който отегчава неговото положение.

Г. г. народни представители! Азъ нѣма да се спирамъ на другитѣ приходни пера и ще мина на бюджет-топроектъ, но преди това искамъ да направя едно заключение. Отъ това, което изнесохъ предъ васъ, както и отъ общитѣ цифри, вие виждате, че ние не сме се отдалечили много отъ онова положение на бюджетитѣ на държавата, което имаме преди войнитѣ — време, когато държавата живѣеше нормаленъ животъ, когато нѣмаше ония тежки послѣдствия, зинали нужди, които имаме днесъ, следъ войнитѣ. Въпрѣки това, обаче, поради кризата, която отъ известно време бушува въ България и въ цѣлия свѣтъ, поради слабитѣ сръдства на българския народъ, съставителтъ на бюджетопроекта, управлението, особено въ последнитѣ години, твърде много е ограничило своитѣ бюджети и ги е свело до размѣритѣ преди войнитѣ. Вие нѣма да намѣрите въ бюджета единъ размахъ, голѣми творчески инициативи, защото нѣма сръдства; въ него сѣ предвидени сръдства за най-нашѣжни нужди, създадени преди войната или следъ войната.

Искамъ, обаче, пакъ за характеристика на нашия бюджетъ, да ви цитирамъ нѣкои цифри за бюджети на други държави, за да видите отъ тѣзи цифри какво представлява скромниятъ бюджетъ на малка България. Като приравните цифритѣ въ бюджетитѣ на другитѣ държави за 1929/1930 г., споредъ тѣхната национална монета, къмъ нашия левъ — тѣзи бюджети сѣ дадени въ сборника на Дирекцията на статистиката, раздаденъ преди нѣколко дена, и които отъ г. г. народнитѣ представители обичатъ, могатъ да направятъ тамъ справка — ще намѣрите, че въ България, при бюджетъ 7 милиарда и нѣщо и при 6 милиона души население, на глава се падатъ 1.150 л. годишно бюджетни разходи; Ромѣния: 35 милиарда лева бюджетъ, 17 милиона население, 2.000 л. разходъ на глава; Гърция: 17 милиарда 600 милиона бюджетъ, 6.200.000 население, 3.000 л. на глава; Югославия: 20 милиарда лева бюджетъ, 12 милиона население, 1.700 л. на глава; Белгия: 56 милиарда лева бюджетъ, 7 $\frac{1}{2}$ милиона души население, 7.500 л. на глава.

Н. Мушановъ (д): Само по държавнитѣ бюджети ли?

Р. Василевъ (д. сг): Да. — Австрия: 36 милиарда лева бюджетъ, 6 $\frac{1}{2}$ милиона население, 5.500 л. разходъ на глава; Унгария: 35 милиарда лева бюджетъ, 8 милиона души население, 4.500 л. на глава; Турция: 15 милиарда лева бюджетъ, 13 $\frac{1}{2}$ милиона население, 1.100 л. на глава; Чехославия: 40 милиарда лева бюджетъ, 13 $\frac{1}{2}$ милиона население, 3.000 л. на глава; Полша: 42 милиарда лева бюджетъ, 27 милиона население, 1.800 л. на глава; Италия: 130 милиарда лева бюджетъ, 39 милиона население, 3.400 л. на глава. Вѣроятно сте чели, г. г. народни представители, че Италия, една страна, която излѣзе победителка отъ последната война, стара, мощна държава, тази година приключва бюджета си съ единъ дефицитъ отъ 1.121.000.000 лири. Поради кризата само презъ м. януарий 1931 г. сѣ фалирала, затворени и обявени въ несъстоятелностъ 1.573 фирми, и има 800.000 души безработни. До такѣвъ размѣръ е достигнала кризата тамъ.

Г. Пенчевъ (с. д): Голѣма свобода има въ Италия — затова!

Р. Василевъ (д. сг): Въ Испания, при 86 милиарда лева бюджетъ и при 21 милиона население, се падатъ годишно 4.000 л. разходъ на глава; Франция: 250 милиарда лева бюджетъ, 42 милиона население, 6.000 л. разходъ на глава; Швейцария: 11 милиарда лева бюджетъ, 3.800.000 население, 3.000 л. на глава; Дания: 10 милиарда лева бюджетъ, 3 $\frac{1}{2}$ милиона население, 3.000 л. на глава; Швеция: 25 милиарда лева бюджетъ, 6 милиона население, 4.000 л. на глава.

Виждате, г. г. народни представители, че само въ Турция и България държавниятъ бюджетенъ разходъ на глава е по 1.100 л. годишно; въ всички други държави, съседни и по-далечни, този разходъ е 2—3, дори 5 пѣти по-голямъ. Следователно, туй, което като държавенъ бюджетъ тежи въ нашата държава, относително не е толкова го-

лямъ и то не би се чувствувало, ако следъ войната не бѣхме изпаднали въ тази криза, поради свръхпроизводство и особено поради намаление ценитѣ на зърнениѣ храни, което води като послѣдствие намалението и на дохода на всѣки българинъ.

Д. Дерлипански (з. в): Значи, ние можемъ да увеличаваме данѣцитѣ?

Р. Василевъ (д. сг): Не. Ние не само не можемъ и нѣма да увеличаваме данѣцитѣ, но ще трѣбва да ги намаляваме, защото поради тежката стопанска криза всѣкъже намаляватъ и ние фактически намаляваме. Азъ ще ви кажа, какво трѣбва да правимъ.

Г. г. народни представители! Казахъ одеде, че ще ви дамъ нѣкои цифрови данни за бюджетитѣ и на нашитѣ самоуправителни тѣла, за да се види, съ какво въобще е обремененъ българскиятъ данѣкоплатецъ за държавни, общински и други данѣци.

Презъ 1914 г. окръжнитѣ съвети сѣ имали действителни събрани приходи 7.031.483 златни лева, отговарящи днесъ на 189 милиона книжни лева. Презъ 1929 г. окръжнитѣ съвети въ България сѣ реализирали приходи 189.232.015 книжни лева. Следователно, приходитѣ на окръжнитѣ съвети преди войната, презъ 1914 г., и презъ 1929 г. сѣ едни и сѣщи, не сѣ увеличили, макаръ че тѣхнитѣ задачи сѣ разширили въ извънредно голѣми размѣри.

Тукъ е мѣстото, г. г. народни представители, да кажа нѣколко думи срещу повика за закриване на окръжнитѣ съвети. Вѣрно е, че днесъ въ много окръжни съвети, както и на много други мѣста, даже и въ Парламента, често пѣти се видятъ сцени на взаимни спорове, на словопрения, на партизански борби, на безплодни разpravни. Но недейте забравя, г-да, че окръжнитѣ съвети — тѣ могатъ да бждатъ малко реорганизирани, може да се поправи нѣщо въ тѣхъ — сѣ ония учреждения, които характеризиратъ нашата самоуправителна система, прокарватъ оная децентрализация, за която трѣбва да бждемъ всички. Съ постепенното уреждане на страната, съ постепенното издигане на гражданското съзнание, всички дефекти, които се сръщатъ днесъ въ окръжнитѣ съвети, ще изчезнатъ. Недейте оставя, мѣстни въпроси отъ благоустройственъ, просвѣтенъ, отъ стопански характеръ, отъ характеръ такѣвъ, който интересува само мѣстнитѣ хора, да се разрешаватъ отъ централни учреждения, защото тогава често пѣти ще наблюдавате това, което днесъ се наблюдава: за най-дребни въпроси отъ нѣкой далеченъ край на България да идватъ въ министерствата делегации да искатъ да се разрешатъ известни въпроси, когато това биха могли да сторятъ окръжнитѣ съвети. Има въпроси и задачи — и тѣ сѣ въ голѣмъ брой — които могатъ да бждатъ разрешавани отъ окръжнитѣ съвети. Къмъ тѣзи съвети могатъ да бждатъ присѣдени земеделѣцкитѣ камари, или пъкъ самитѣ съвети могатъ да бждатъ организирани така, че да бждатъ въ сѣщото време и земеделѣцки камари. Нека се направи това, но по никой начинъ да не се премахватъ окръжнитѣ съвети, защото тѣ характеризиратъ, както казахъ, нашата самоуправителна система, системата на децентрализация, която система трѣбва да съществува въ една демократична страна. Всѣко ограничение на децентрализацията, сгрупирането на всички служби въ центъра, е признакъ на диктатура, при която всичко онова, което може да се смѣне като демократично, може да изчезне. Дайте възможностъ на тѣзи самоуправителни тѣла да вирѣятъ и да живѣятъ, да сътрудничатъ на централната властъ, нека точно да се опредѣли, какво иматъ тѣ да вършатъ, и бждете увѣрени, че резултатитѣ отъ тѣхната дейностъ ще бждатъ твърде задоволителни. Ако оставимъ на страна дребното партизанство и се спрете върху резултатитѣ отъ дейността на окръжнитѣ съвети — въ голѣма частъ тѣ бѣха изнесени по време на окръжнитѣ избори — вие ще намѣрите, че много нѣщо е направено. Азъ смѣтамъ, че не бива да се улавяме на вѣждицата на нѣкои, които малко познаватъ живота на окръжнитѣ съвети и да искамъ премахването имъ. Пъкъ и фактически сумитѣ, съ които тѣзи съвети боравятъ, не сѣ голѣми. Какво представляватъ 189 милиона лева, реализирани въ 1929 г. отъ 16 окръжни съвети? Каква икономия ще се направи, когато голѣма частъ отъ тѣхнитѣ служби ще си останатъ? Така, и планоснимачното бюро ще остане, и водопроводното бюро ще остане, и агрономитѣ ще останатъ, и училищата ще останатъ. Ще се махнатъ само централнитѣ управителни тѣла, обаче съ това нѣма да се постигне нѣщо съществено.

Задълженията на окръжнитѣ съвети презъ 1929 г. сѣ 72.381.787 л. и то повечето къмъ държавнитѣ банки.

Градските общини сѫ имали през 1914 г. реализирани приходи 47.942.546 златни лева, отговарящи на 1.296 милиона дневни лева. През 1929 г. тѣ сѫ реализирали само 896.460.632 л. приходѣ. Не само че не сѫ отишли напредъ, не само че не сѫ постигнали по-голѣми приходи, но сѫ се върнали близо съ $\frac{1}{4}$ назадъ, като вмѣсто 1.296.000.000 л., приходитѣ имѣ сѫ спаднали на 896.000.000 л. Дълговетѣ имѣ къмъ края на 1929 г. сѫ 576.065.587 л.

Селскитѣ общини през 1926/1927 г. сѫ събрали всичко на всичко 782.479.072 л., а през 1930/1931 г. около 500 милиона лева.

Тѣй че, като прибавимъ къмъ приходитѣ по държавния бюджетъ 6.400.000.000 л. 189.000.000 л. отъ окръжнитѣ съвети, 896.000.000 л. отъ градскитѣ общини, 500.000.000 л. кръгло отъ селскитѣ общини, ще получимъ около 8 милиарда лева, а заедно съ училищнитѣ и скотовъднитѣ фондове, които сѫ около 200—300 милиона лева, ще получимъ приблизително 8 милиарда 500 милиона лева, като обща сума на всички тежести на българския данъкоплатецъ за държавата и за самоуправителнитѣ тѣла.

Г. г. народни представители! Това е по-малко отъ 10 милиарда. При 6 милиона души население, ще се падне срдѣно около 1.250 л., както казахъ по-рано, държавни, общински, окръжни, училищни и пр. данѣци на глава. Ако времето бѣше нормално, не бихме се спирали на тая цифра.

Д. Ивановъ (з. в): Сега общинитѣ и окръжията сѫ много заборчѣли.

Р. Василевъ (д. сг): Въ нормални години не бихме се спирали на тѣзи естествени облози, които биха текли по единъ нормаленъ пътъ, и всѣки гражданинъ въ тая страна, който не само претендира за права, но знае, че държавата и другитѣ обществени институти трѣбва да се издържатъ, би билъ готовъ да посрѣща тѣзи задължения, които му се налагатъ. Но повдига се въпросъ: „Днесъ не сме въ нормално време, а имаме голѣми задължения“, както спомена г. Дойчинъ Ивановъ.

Г. г. народни представители! И тукъ ще ви дамъ нѣкои сравнителни цифри, отъ които ще видите, че българскиятъ данъкоплатецъ не е отъ най-многого задължени въ Европа, че въ други държави данъкоплатецътъ е много повече задълженъ и че нашиятъ данъкоплатецъ е сравнително най-малко задълженъ.

Ще ви посоча дълговетѣ на европейскитѣ държави презъ 1929 г., споредъ сведенията на нашата Дирекция на статистиката. Задълженията на България сѫ 27.262.000.000 л.; при 6-милионно население на глава се пада дългъ 4.500 л., а годишното плащане, ако се смѣтне по 5—6 или 7% лихва, е 250 л. на глава. Задълженията на Ромъния възлизатъ на 150 милиарда лева; при 17 милионно население, пада се на глава по 8.800 л., а годишно изплащане — 440 л. Югославия — 90 милиарда лева дългъ, безъ припадащата се частъ отъ дълговетѣ на Австрия и Турция; при 12 милиона души население, пада се 8.000 л. на глава. Дългътъ на Унгария, безъ репарационния дългъ, е 36 милиарда лева; при население 8 милиона души, пада се на глава по 4.500 л. или около 6.000 л. съ репарационния дългъ. Дългътъ на Австрия е 40 милиарда лева; при $6\frac{1}{2}$ милиона души население, пада се по 6.000 л. дългъ на глава.

С. Дръновски (з): Така, както правите смѣтка, излиза, че нашиятъ данъкоплатецъ е най-малко обложенъ.

Р. Василевъ (д. сг): Сравнително съ другитѣ държави.

С. Дръновски (з): Интересно е да се знае, какъвъ данѣкъ тегне на нашия данъкоплатецъ по отношение на дохода му. Мисля, че тамъ ние ще бждемъ най-зле.

Р. Василевъ (д. сг): Г. г. народни представители! Да вземемъ, напр., Германия. Нейниятъ дългъ е 297 милиарда, безъ репарационния дългъ, който е 2 милиарда; при 60 милиона души население, пада се на глава по 14.700 л. Въ сжщата Германия днесъ има $6\frac{1}{2}$ милиона души безработни, които не получаватъ никакъвъ доходъ и грамадна частъ отъ търговията и индустрията е спрѣла — кризата е нечувана. Сигурно, нѣма да поставите едно стопанство въ Германия по-напредъ отъ едно наше селско земеделско стопанство, което има 20—30 декара, защото то все ще намѣри съ какво да се изхрани, а въ Германия чакатъ подаяния или помощъ отъ държавата. Тѣй че мѣчно е да се изчисли, възъ основа на дохода, кжде тежестъта е по-голѣма — тамъ или тукъ. По-голѣмата частъ отъ нашитѣ стопанства сѫ земеделски стопанства, които почиватъ на трудовия принципъ и се характеризиратъ съ безплатния трудъ

на бащата, на жената и на децата. Ето защо не могатъ да се правятъ такива смѣтки, и изчисленията не могатъ да се поставятъ на такава база.

Д. Ивановъ (з. в): Ако хората отъ нашето стопанство рекатъ да се хранятъ така, както подобава, нищо нѣма да стига.

Р. Василевъ (д. сг): По-нататъкъ ще отговоря на всички зададени ми въпроси. Сега ще продължа.

Дания има 40 милиарда дългъ, при $3\frac{1}{2}$ милиона души население, пада се на глава по 11.000 л. и 550 л. годишно изплащане. Италия: 39 милиона души население, дългъ на глава 25 хиляди лева, годишно изплащане 1.250 л. Чехославия: 160 милиарда лева дългъ, $13\frac{1}{2}$ милиона души население, дългъ на глава 12.500 лева, годишно изплащане 543 лева. Гърция: 70 милиарда лева дългъ, 6.200.000 души население, дългъ на глава 10.000 л., годишно изплащане около 500 л. Франция: 250 милиарда дългъ, 42.000.000 население, дългъ на глава 56.000 л. Швейцария: 60 милиарда лева дългъ, 3.800.000 души население, дългъ на глава 16.000 л. Полша: 60 милиарда лева дългъ, 27.000.000 души население, дългъ на глава 2.500 л. безъ дълга къмъ Полската банка, който е нѣколко милиарда. Испания: 350 милиарда лева дългъ, 21.000.000 души население, дългъ на глава 15.000 л. Швеция: 70 милиарда лева дългъ, 6 милиона население, дългъ на глава 17.000 л.

Очевидно е, г. г. народни представители, че, колкото и голѣмо да е богатството въ тия страни, тѣхната задълженостъ е много по-голѣма, отколкото на малка България. По отношение външнитѣ и вътрешнитѣ задължения ние сме на последенъ планъ въ сравнение съ другитѣ държави.

Нека ви дамъ и нѣколко цифри за нашия земеделски стопанинъ, за да видите, каква е неговата задълженостъ. Споредъ една анкета, произведена отъ Българската земеделска банка, въ България има 885.900 земеделски стопани, които дължатъ въ края на 1930 г. направо къмъ тази банка 2.608.909.612 л., къмъ земеделскитѣ кооперации 1.268.727.663 л., къмъ частни лица и банки 2.266.434.000 л., данѣци 2.637.272.000 л., задължения къмъ училищни настоятелства 245.463.546 л., задължения къмъ окръжия, общини и оземляване 722.979.439 л. Общо задълженията на българскитѣ земеделски стопани възлизатъ на 9.749.786.260 л. или близо 10 милиарда лева заедно съ данѣцитѣ. На едно стопанство се падатъ около 2.800 л. данѣци. Като се вземе предъ видъ, че имотното състояние на българския земеделецъ се изчислява на 140 милиарда лева, отъ които 60% въ земя, 24% въ сгради, 13% въ добитѣкъ и 3% въ мъртвъ инвентаръ, ще се види, че тѣзи 10 милиарда задължения представляватъ 7% отъ капитала, който притежава българското земеделско стопанство.

Отъ сравнителнитѣ сведения, дадени въ Финансовия комитетъ при Обществото на народитѣ, за задълженията на земеделцитѣ въ разнитѣ страни, се вижда, обаче, че тѣзи задължения въ милиони долари сѫ: България — 41, Естония — 23, Унгария — 245, Латвия — 49, Полша — 251, Ромъния — 240, Югославия — 733. Задълженията на единъ хектаръ култивирана земя сѫ следнитѣ, пакъ въ долари: България: — 10-97, Естония — 8-12, Унгария — 33-74, Литва — 14-79, Полша — 10-24, Ромъния — 14-02, Югославия — 52. Значи, само въ Естония задълженията сѫ малко по-малки отъ нашитѣ, а всички други страни сѫ съ по-голѣми задължения на земеделското стопанство — разбира се, въ момента, когато тѣзи сведения сѫ били представени въ Обществото на народитѣ.

Г. г. народни представители! Недейте смѣта, че земеделскитѣ стопани въ другитѣ страни се ползуватъ съ нѣкакъвъ лесенъ кредитъ и съ поносими лихви. И тамъ лихвитѣ сѫ повече отъ 10—11—12%; нѣкъде, напр., въ Полша, лихвата при частни лихвари достига до 20%, въ Ромъния — 30%, въ Югославия — дори до 50%. Както знаете, у насъ лихвениятъ процентъ се намали миналата година.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Г. Василевъ! Тѣзи данни официални ли сѫ?

Р. Василевъ (д. сг): Тѣзи сведения сѫ изнесени у насъ въ броя отъ 19 февруарий на в. „Зора“, който ги е извлѣкълъ отъ в. „Танъ“, както сѫ представени въ финансовия комитетъ на Обществото на народитѣ презъ конференцията, станала въ августъ 1930 г., по единъ въпросникъ, на който сѫ отговорили всички земеделски страни. Сжщитѣ тѣзи сведения горе-долу съвпадатъ съ цифритѣ на нашата Дирекция на статистиката, затова изглежда, че сѫ автентични.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Мѣчно може да се приеме, че въ една държава официалната лихва може да бжде 50%.

Р. Василевъ (д. ср): Това не е никаква официална лихва, а лихва на частни лихвари. Нека ви кажа официалното скonto в тѣзи държави, както е дадено в известията на Народната банка, първата книга от тази година: Австрия 5%, Англия 3%, Белгия 2½%, България 9%, Гърция 9%, Германия 5%, Ромъния 9%, Португалия 7½%, Русия 8—15%, Унгария 5½%. В всички държави, които ни ограждат — Ромъния, Гърция — сконтото е 9%, само в Югославия 5½%. Лихвитъ, които ви казахъ по-рано, не сѫ лихви на държавните банки, но сѫ лихви на частния пазаръ, както и у насъ, вънъ отъ 10—12%, се намиратъ пари на частния пазаръ съ 16% и по-скъпо. Фактически тѣзи 2.266.434.000 л., които българското земеделско стопанство дължи къмъ частни лица и банки, особено къмъ частни лихвари, сѫ съ лихва много по-голяма отъ 9 и 12% и затова едно отъ срѣдствата, съ които в тѣзи времена може да се помогне на отегчения български земеделецъ, безспорно, е да се намѣри начинъ да се освободи той отъ тѣзи тежки задължения съ голяма лихва. В това отношение, г. г. народни представители — ще си позволя да кажа нѣколко думи по този въпросъ сега, понеже съмъ навлѣзълъ в тая тема — ако трѣбва да направимъ нѣкакви препорѣки за облекчение положението на българския земеделецъ, който има тѣзи тежки задължения къмъ Земледѣлската банка, кооперациитѣ и частнитѣ лихвари, възлизали на около 7 милиарда лева, тѣзи препорѣки трѣбва да бъдатъ, щото голямата частъ отъ тѣзи задължения да се обърнатъ въ дългосрочни задължения съ поносима лихва, които земеделското стопанство ще може да посрѣща въ разстояние на 10—15 или 20 години, като запази своя имотъ и своя инвентаръ. Това е особено наложително сега. Кризата е свѣтлова, тя не е само у насъ, и затова нито нашето, нито европейското земеделско стопанство може да се освободи отъ нея тъй скоро. Кризитѣ, които настѣпватъ въ земеделското стопанство, особено следъ войни, траятъ повече. Нека ви напомня, че въ миналото столѣтие, следъ войнитѣ на Наполеона, особено въ 1820 г., бѣше настѣпила голяма криза въ земеделското производство съ силно обезценяване на зърненитѣ храни, чиято цена спадна съ 70%. Тази криза трая 7—8 години, охарактеризира се съ спадане на ценитѣ и на други предмети и съ поемането на голями задължения както отъ частнитѣ стопани, така и отъ държавата. Въ такива случаи държавната властъ трѣбва да дойде на помощъ, за да запази стопанството на хората, като прибѣгне до подобно срѣдство — дългосрочниятъ кредитъ. Този дългосроченъ кредитъ може да бъде упражняванъ у насъ само отъ Българската земеделска банка, обаче тя днесъ не разполага съ достатъчно свои срѣдства. Тя има чужди активи, една частъ отъ които трѣбва да бъдатъ лесно ликвидни. Тѣзи чужди срѣдства, безсрочни влогове, които могатъ да бъдатъ изтеглени въ всѣки моментъ, не могатъ да бъдатъ хвърлени въ дългосроченъ пласментъ. Банката има нужда отъ срѣдства, които трѣбва да бъдатъ взети специално за тая целъ. Ето защо стремлението и на държавното управление и на всички, които милѣятъ за нашето земеделско стопанство, ще трѣбва да бъде насочено къмъ това — да се набавятъ срѣдства за дългосрочни заеми.

Г. г. народни представители! Тукъ пакъ ще ни дойде на помощъ една институция, която се установява отъ държавитѣ въ Европа, като международна банка за подпомагане пострадалитѣ отъ кризата земеделски държави. Ако една такава нова банка може да направи това, или ако то би могло да се постигне съ съдействието на Финансовая комитетъ при Обществото на народитѣ или на Банката за международни плащания, ако се намѣрятъ подобни кредити, никой не може да оспори управлението, днешно или утрешно, че то ще прибѣгне къмъ новъ заемъ или къмъ новъ кредитъ именно за тая целъ, за да превърне краткосрочния кредитъ въ земеделското стопанство въ дългосроченъ. Това трѣбва да се направи, макаръ че, когато се говори за заемъ, ние сме предъ упрѣка, че не бива да се заробва страната ни съ нови задължения. Задълженията, които ще се поематъ за тая целъ, ще отидатъ въ подкрепа на стопанството, което ще произвежда и ще бъде въ състояние да плаща съ малка лихва. А международниятъ пазаръ днесъ е такъвъ, че, при намаляването на сконтото навсѣкѣде, срѣдства могатъ да се намѣрятъ съ 5—6—7% максимумъ. Раздадени тѣзи срѣдства у насъ съ такъвъ малък процентъ, безспорно, тѣ ще бъдатъ еликсиръ, който ще може да оживи, да обнадееди българския земеделски стопанинъ и да го постави въ положение да работи и за напредъ тъй, както е работилъ досега. В това отношение ние трѣбва всички да се съгласимъ, че можемъ да увеличимъ за нуждитѣ на родното стопанство нашитѣ външни задължения.

Г. г. народни представители! За подкрепа на българското народно стопанство бѣ създаденъ и законътъ за закупуване и износъ на зърнени храни. Тоя законъ ние го създадохме съ намѣрение да си послужимъ временно съ него. Азъ не знамъ, дали, следъ като Дирекцията за закупуване и износъ на зърнени храни вече развива своята дейностъ и ако продължи обезценяването на тия храни и занаяредъ — особено, когато се сключатъ такива международни съглашения за размѣна на зърнени храни съ други държави — не знамъ, казвамъ, дали тази организация нѣма да остане и занаяредъ да съществува; не знамъ, дали тя нѣма да стане единъ монополъ, който ще регулира нашия търговски обмѣнъ съ зърнени храни. Въ такъвъ случай тѣзи премии, които сега се даватъ, може би по-нататкъ да не бъдатъ тъй голѣми, може да бъдатъ по-малки или никакъ да не съществуватъ, но, въ всѣки случай, съществуването на този институтъ ще бъде една сигурна гаранция, че плодетѣ отъ труда на българския земеделски стопанинъ ще бъдатъ износно продадени, ще добиятъ една истинска цена на международния пазаръ и, че българскиятъ земеделецъ нѣма да бъде ограбванъ отъ експортѣри и посрѣдници, каквито и да бъдатъ тѣ.

Тази дирекция, следователно, работата на която вече започна, възможно е тази година да се реорганизира и да остане да съществува и занаяредъ. И, ако резултатитѣ отъ нея сѫ добри, сигуренъ съмъ, че ще се пристѣпи къмъ едно по-голямо вѣнштелство на държавата въ тая размѣна.

Г. г. народни представители! Следъ очистиането на тѣзи международни задължения, на тия бакии отъ войната, наложително, абсолютно необходимо е България да влѣзе частъ по-скоро въ търговски сношения съ всички държави, особено съ държавитѣ консоматори на нашитѣ произведения. Редовнитѣ търговски договори ще отмахнатъ може би голяма частъ отъ тия мита, които ние сега имаме върху вноснитѣ стоки, и ще ни гарантиратъ известни пазари — било съ компенсация или безъ компенсация — за производството на българския земеделски стопанинъ. А уреденъ тоя въпросъ — наличността на пазари е най-голямото поощрение на самото производство. Нѣма ли тия пазари, каквото щемъ да правимъ, г. г. народни представители — ние можемъ да дадемъ и по-добри качества, и по-голями количества — нѣма да постигнемъ резултатъ. Отчаяниятъ производител, още на втората година, следъ като не е могълъ да изнесе това, което е произвелъ, ще спре всѣкакво производство. Ето защо азъ не се съмнявамъ, че и управницитѣ ни ще иматъ голямата грижа, следъ като се ликвидираха много отъ тежеститѣ отъ войната, сега, когато България влѣзе съ всички държави въ редовни политически сношения, да се пристѣпи и къмъ сключване редовни търговски договори.

Г. г. народни представители! По такъвъ пътъ е вървѣла и върви една друга страна, за която искамъ да спомена нѣколко думи, въ която кризата е тоже много остра. За характеристика на кризата въ тая страна ще ми позволите да ви кажа нѣколко думи. Касае се за Унгария. Унгария въ по-голямата си частъ е страна земеделска. Тя има нѣколко голѣми градове. Голѣмитѣ полета на Унгария сѫ обслужвали тази страна въ онова време, когато тя е имала 30 милиона души население. Но сега, когато Унгария има 8 милиона население, при отнемането вътрешнитѣ пазари на самата Унгария и поради обезценяването на земеделскитѣ произведения, тя чувствува твърде остро кризата.

Съ едно писмо, което недавно се получи отъ нашата легация въ Будапеща и което азъ притежавамъ, се съобщава следното: (Чете) „Кризата тукъ е страшна. Преди нѣколко дена земеделци отъ цѣлата страна се явиха предъ министритѣ и имъ нотифицираха, че повече не могатъ да издържатъ, понеже 90% отъ земята и мъртвяти и живъ инвентаръ сѫ вече секвестрирани за дългове и данѣци; че не могатъ да понесатъ тежеститѣ на единъ за изтеклата година 50-милиарденъ бюджетъ. Положението е такова въ земеделска Унгария, че цѣли селски семейства си служатъ само съ единъ чифтъ обуца и се редуватъ въ износването имъ. Въ градоветѣ е още по-лошо. Всѣки денъ нагледъ цвѣтуци магазини се затварятъ, фалиратъ. Хора, които до миналата година не сѫ знаели що е лишение, сѫ страшно загрижени и не се вижда усмивка по лицата имъ. Всѣки се пита, къде ще му излѣзе краятъ и какъ ще се свърши всичко това.“ При това положение управницитѣ на Унгария сѫ загрижени за положението на народа си. Ето къмъ какви мѣрки сѫ прибѣгнали.

Въ Унгария, г. г. народни представители, преди да бъде въведен у нас законът за закупуване и износ на зърнени храни, още през месец август се прокара законът за тъй наречената болега: даване премии от 3 пенгьо за всеки хектолитър жито, продадено от земеделския производител. Това сж около 72 л. — близо по 1 л. на килограм, както и у нас. Тия закупувания сж боleti не сж дали нѣкакви особени резултати, защото отначало се проявило едно въздържане. Впоследствие, обаче, държавата прибѣгнала къмъ подпомагане земеделците сж краткосрочни кредити, като за тая целъ издала облигации и сѣкровищни бонове въ размѣръ 900 милиона пенгьо, пласирани въ страната и странство — около 20 милиона лева — сж надежда да склучи, по възможност по-скоро, единъ голѣмъ държавенъ заемъ, разбира се, сж поносими лихви, та по такъвъ начинъ да се разсрочатъ гѣзи краткосрочни кредити, които е дала на унгарския земеделецъ. Независимо отъ това, вече е внесенъ въ камарата законопроектъ за борба съ картелитѣ — такъвъ законопроектъ, какъвто и нашиятъ министъръ на търговията е приготвилъ и ще го внесе наскоро — защото и тамъ, както и тукъ, повикътъ за поевтиняването на всички продукти отъ първа необходимостъ е голѣмъ; и тамъ земеделскиятъ стопанинъ, който страда отъ кризата на поевтиняването на неговитѣ продукти, се стреми да се помири съ това положение, като срещу това иска, всички продукти, които той получава и консумира, и тѣ да бѣдатъ сравнително на поносими цени.

И въ Унгария стремлението е държавата да склучи търговски договори съ всички съседни държави, сж целъ да намѣри пазари за своитѣ земеделски произведения. И тамъ се премахна акцизътъ на вината, за да може да се поощри тѣхниятъ износъ. По отношение безработицата, която души унгарскитѣ градове въ голѣма степенъ — тамъ има около 500—600 хиляди души безработни — тамъ е предприето извършването на различни държавни постройки, шосета и други такива предприятия, които могатъ да ангажиратъ труда на маса отъ тия безработни.

Но въ края на краищата, г. г. народни представители, и тамъ разчитатъ на оная международна помощъ, на която разчита и България; международна помощъ отъ страна на всички държави въ Европа, било чрезъ Обществото на народитѣ, чрезъ неговия финансовъ комитетъ, било чрезъ новия институтъ, новата банка, която смѣтатъ да се учреди за подпомагане пострадалитѣ отъ кризата земеделски страни. Чрезъ тая международна помощъ и сж конвенции за взаимна размѣна на продуктитѣ на зърнени храни отъ задокеанскитѣ страни, ще може да се осигури наистина пазаръ на продуктитѣ на тия земеделски страни. Чрезъ тая международна помощъ и въ Унгария, и въ Чехия, и въ Полша, въ всичкитѣ тия земеделски страни, смѣтатъ отчасти да подобрятъ положението на своитѣ народи — положение, което навсѣкжде е лошо поради тая стопанска криза, поради спадането ценитѣ на земеделскитѣ продукти.

Г. г. народни представители! Въ тоя редъ на мѣрки, които се предприематъ въ Унгария, за които азъ ви споменахъ, трѣбва да трѣгне и България. България вече е трѣбнала въ тоя пѣтъ съ закона за закупуване и износъ на зърнени храни. България, сж новитѣ закони, които току-що приехме — законътъ за стопанското повдигане на страната и законътъ за експортния институтъ — и при възможността да склучи търговски договори съ близки и далечни държави, неменуемо ще допринесе твърде много за облекчение на стопанската криза у насъ.

Въ края на краищата ще трѣбва и тукъ, вътре въ страната, известни продукти, които сж предметъ на широка консомация, да добиятъ малко по-евтини цени. Това ще настѣпи, г. г. народни представители. Новитѣ, евтинитѣ цени, полека-полека ще дойдатъ, защото всичко ще се приспособи къмъ цената на хлѣба, първичниятъ елементъ въ производството. Но това не трѣбва да се остави да дойде само по себе си, по своя дългъ пѣтъ, а ще трѣбва да се подпомогне отъ управлението, отъ държавата. Държавата ще трѣбва да се намѣси. И сж новия законопроектъ за борба срещу картелитѣ, който е приготвенъ отъ г. министра на търговията, действително — доколкото азъ имамъ сведения за него — отчасти ще се подобри положението. Държавата има и днесъ възможностъ за известни продукти, отъ които се събира акцизъ, по силата на чл. 72 отъ закона за акцизитѣ, да урегулира ценитѣ имъ. Въ тоя текстъ на закона е казано, че, по докладъ на министра на финанситѣ, Министерскиятъ съветъ може — за предметитѣ захаръ, бира, спиртъ и пр. — да нормира ценитѣ, когато види, че сжществуващитѣ цени не сж нормални.

Отъ друга страна, за поправяне положението, за установяване нормални цени на продуктитѣ, необходимо е да се впрегнатъ ония обществени институти, които измѣстватъ редицата посрѣдници отъ производителя до консоматора — това сж, г. г. народни представители, кооперациитѣ. Българското кооперативно движение, колкото и да не е стѣпило здраво на краката си, все пакъ се е доста разрасло и е въ състояние да поеме голѣма частъ отъ тая размѣна, която извършватъ посрѣдницитѣ. Кооперациитѣ и сега я вършатъ въ по-малки размѣри. Държавата поощрява тоя обмѣнъ, защото той има твърде голѣмо значение. На кооперациитѣ, на тия обществени институти, които могатъ да извършватъ тази работа, се дава не само у насъ, но и въ цѣлия свѣтъ, голѣмо значение въ тая областъ.

Азъ имамъ честта, г. г. народни представители, да бѣда на единъ международенъ конгресъ въ гр. Виена, дето най-важното мѣсто въ пренията, въ дебатитѣ на тоя конгресъ зае рефератътъ на единъ представителъ на канадскитѣ кооперации, отъ който рефератъ се изтъкна, че въ днешно време, при днешната криза въ ценитѣ на зърненото производство, ще трѣбва непременно — за да не се отчае земеделскиятъ производител — да се премахнатъ всички посрѣдници и зърненитѣ храни да стигатъ до консоматора на сравнително достатъчна цена, която да може да покрива производственитѣ разноси. А това може да стане само при прѣкия обмѣнъ между производителитѣ и потребителитѣ кооперации. А тая връзка сигурно ще се създаде и се създаде вече въ голѣмъ размѣръ; за нея се говори твърде много, за нея ще трѣбва да се помисли и направи нѣщо и у насъ.

Г. г. народни представители! Въ България ние имаме вече надъ 4 хиляди потребителни кооперации; въ България имаме градски кредитни кооперации, които иматъ повече отъ 2 милиарда активи. Съ тия активи, които днесъ сж спѣнати, една голѣма частъ отъ срѣдствата въ България сж изтеглени отъ обръщение и сж поставени въ Народната или други банки, гдето стоятъ неизползувани. Въ този моментъ въ Народната банка има повече отъ единъ милиардъ такива срѣдства мъртви. Ето, на тия градски кредитни учреждения се предоставя задачата да ограничатъ производителя, да организиратъ потребителитѣ и производителитѣ кооперации въ градоветѣ, да ги подкрепятъ, и по такъвъ начинъ да подкрепятъ и занаятчицата, и търговеца, и консоматора. Селскитѣ кредитни кооперации, които сж надъ 1.500 и голѣма частъ отъ които сж съ потребителенъ отдѣлъ, сж вече впрегнати въ полето на обмѣната — въ събирането на храни за смѣтка на държавата и препращането имъ къмъ консоматора — тѣ тоже биха изпълнили голѣма частъ отъ тази задача, да подпомогнатъ обмѣна, за да може хранитѣ да отиватъ до консоматора не на съвършено намалени цени, но на едни задоволителни цени, за да може производителътъ да покрие, както казахъ, най-необходимитѣ разходи въ производството.

Налице сж, г. г. народни представители, у насъ всички условия да изживѣемъ тая криза по-леко. Не бива ние сами да се алармираме, сами да се отчайваме. Не е простено ние, народнитѣ представители, да обезнадеждаме и отчайваме българския народъ, който не е достатъчно просвѣтенъ и издигнатъ, нито пъкъ има достатъчно, тъй да се каже, куражъ и съзнание, за да може по-леко да понесе тия нещастия, които преживява.

Преди да свърша, азъ смѣтамъ, че ще трѣбва да отправя апелъ къмъ всички български държавници, политически мѣже, отлѣво и отдѣсно: тия, които смѣтатъ, че тоя народъ трѣбва да бѣде запазенъ, тия които смѣтатъ, че наистина въ тия тежки времена трѣбва да се постави на изпитание характерътъ и волята и да се възпита българскиятъ народъ да понася тия изпитания съ самообладание, съ хладнокрѣвие, да не алармиратъ, да не посочватъ и въ речи, и въ печата, и въ Парламента това тежко положение на страната въ присидени черни краски, че сжщата се намира предъ катастрофа, че ние загиваме, че ние сме унищожени. Често пѣти, когато азъ съмъ бивалъ между тоя народъ въ села и градове, предъ мене сж се явявали добродушни селяни, които сж ми казвали: „Г. Василевъ! Какво ще правимъ? При туй положение ние не можемъ да посрѣщаме нашитѣ задължения; ние сме разсипани и, ако идущата година и по-другата положение бѣде такова, ние ще трѣбва още отсега да ликвидираме съ нашитѣ стопанства“, но азъ не мога по никой начинъ — така трѣбва да поставятъ всички — да имъ кажа: да, вие сте вече разсипани, вие си отивате, за васъ нищо не остава, освенъ да турите единъ камѣкъ на врата си и да се хвърлите въ морето!

Д. Ивановъ (з. в): Но тия арестуванни въ участъцигъ, тия биения и разкарвания — и тѣ да не ставатъ. И туй кажете!

Р. Василевъ (д. сг): Ще го кажа. — Та, казвамъ, задачата на българския държавникъ, на българския общественикъ е: въ тия тежки времена за държавата, за отечеството, да бѣде истински възпитателъ на своя народъ и да му посочва пътя на спасението и пътя на търпеливото изживяване на нещастieto.

Нека, г. г. народни представители, да ви кажа, какъ постѣпватъ въ по-културни, въ по-напреднали отъ насъ държави, ония, отъ които ние трѣбва да черпимъ примѣръ. Ще ми позволите да ви прочета тукъ изцѣло една знаменателна речъ на английския социалистически министъръ на финанситѣ г. Сноуденъ, която той е държалъ предъ организираниѣ работници въ индустриалния градецъ Слетуайтъ. Между другото той е заявилъ: (Чете) „Всички граждани трѣбва да понесатъ жертви, съобразно съ своитѣ приходи. Като искамъ това, азъ мисля, че не накрънявамъ нашитѣ принципи. Самъ Ленинъ единъ денъ заявилъ, че, за да се напредне, по-голямо трѣбва да се отстъпи назадъ. Азъ съмъ убеденъ, че ако направимъ безъ колебание това, което сме длъжни да извършимъ, ще удържимъ позициитѣ си и ще можемъ въ близко бъдеще да се ползуваме съ по-голямо благоденствие. Но, ако днесъ откажемъ да понесемъ исканитѣ жертви, перспективитѣ ще бѣдатъ все по-мрачни и ще изпаднаемъ въ опасностъ, въ недалечно бъдеще да дадемъ повече жертви, отколкото сега.

„Преди едно столѣтие, при аналогични почти условия, не липсваха въ Великобритания алармисти и песимисти, ала на края оптимиститѣ излѣзоха прави. Сега положението е сѣщото: има хора, които предричатъ гибелта на страната, края на английското благоденствие и разорението на народа. Азъ не обръщамъ внимание на думитѣ на тия гробари, а виждамъ по-добри перспективи за страната. Затова индустриалци и работници трѣбва да използватъ сегашната криза, за да подготвятъ благоденствието на страната.

„Безъ да скриваме тежкото настоящо положение, трѣбва да отстранимъ песимиститѣ и да работимъ съ сигурностъ за победата, която ни чака. Въ миналото нашето отечество е преодолѣло още по-голямѣ трудности и е успѣло да превъзмогне прѣчкитѣ съ куражъ и решителностъ. Така и днесъ ще работимъ за победата, за да докараме страната до по-високо благоденствие отъ това, на което сѣ се наслаждавали нашитѣ бащи и дѣди“.

Г. г. народни представители! Това сѣ думи на единъ социалистически, на единъ работнически министъръ.

Г. Пенчевъ (с. д): Така трѣбва да направи и нашиятъ министъръ.

Д-ръ Н. Чирпанлиевъ (д. сг): Ха, Вашъ министъръ! Откаже накъде да е Вашъ министъръ?

Г. Пенчевъ (с. д): Искамъ да кажа: нека и нашиятъ министъръ на финанситѣ да тури по-голяма тежестъ на по-акитѣ грѣбове.

Р. Василевъ (д. сг): Г. г. народни представители! Нашитѣ държавници и нашитѣ общественици никога не трѣбва да изпускатъ това изъ предъ видъ. Тѣ не бива да убиватъ надеждата у българския народъ, че той може да превъзмогне тая криза, че той може да я изживѣе. Народътъ не бива да губи довѣрие. Той е преживявалъ и по-голямѣ изпитания, той е преживявалъ и по-голямѣ катастрофи и не биде погубенъ. Г. г. народни прѣдставители! Българското племе е преживѣло 5-вѣковното робство и пакъ това жизнеспособно племе е успѣло да се запази. Нашиятъ народъ нѣма да се загуби и унищожи отъ тая криза. Ние ще я преживѣемъ. Мѣрки героически ще се взематъ, жертви ще се понесатъ, но ще я преживѣемъ. Но все пакъ трѣбва да се вдѣхне у народа вѣра и надежда, че управницитѣ, които ръководятъ съдбинитѣ на България, сѣ въ състояние да му помогнатъ и ще му помогнатъ. Той трѣбва да има тая надежда, тая вѣра, защото, изгуби ли вѣрата въ своитѣ ръководители, въ своитѣ управници, той ще дойде въ положението на анархия. Недейте готви тази анархия. Добре каза одева г. Дойчинъ Ивановъ, че тия инциденти по полицейскитѣ участъци трѣбва да престанатъ. Г. г. народни представители, единъ инцидентъ стана въ с. Борованъ.

Г. Драгневъ (з. в): Това е система.

Д. Иваковъ (з. в): Не е само тамъ.

Р. Василевъ (д. сг): Г. Дойчинъ Ивановъ! Азъ не искамъ да откажа туй, но то не е система.

Г. Драгневъ (з. в): Система е.

Р. Василевъ (д. сг): Не е система, г. Драгневъ. Азъ съмъ достатъчно добросъвестенъ да призная, че имаме въ България недостатъци, че и у управници, и у опозиция има недостатъци. Ние сме рожба на времето си, на народа си и сме достатъчно останали назадъ, за да имаме тия недостатъци, но имайте предъ видъ, че тия слабости ги има и въ много по-културни страни. И тамъ ставатъ инциденти, но тамъ не ги обобщаватъ. Изобщо не трѣбва да обобщаваме. Тия инциденти не трѣбва да ви служатъ за козъ и съ тѣхъ да обезвѣрявате цѣлия народъ, да му отнемате довѣрието въ неговитѣ управници. Управницитѣ се смѣняватъ. Днесъ ще бѣде Иванъ, утре ще бѣде Драганъ, но народътъ трѣбва да знае, че всички неговѣ управници го водятъ къмъ успѣхъ, къмъ благоденствие. Той трѣбва да бѣде увѣренъ, че тѣ сѣ въ състояние да му помогнатъ въ тия критични времена на тежка криза и тази вѣра трѣбва да се поддържа въ нашия народъ.

Внесениятъ бюджетопроектъ, който не е свършено дѣло, защото никое човѣшко дѣло не може да бѣде свършено, има известни недостатъци. Министърътъ на финанситѣ и правителството сѣ се постарали да корегиратъ съ него известни работи, които бодѣха въ очитѣ. Ще признаете, че сегашниятъ бюджетопроектъ по отношение чинovníческитѣ заплати премахна много неправди, . . .

Г. Пенчевъ (с. д): Има ги още много.

Р. Василевъ (д. сг): . . . които караха всички да се възмущаватъ. Но има известни неправди, като, напр., намаляването заплатитѣ на учителитѣ и на други, които неправди трѣбва да се корегиратъ и ще се корегиратъ — ако не сега, въ бъдеще все ще има възможностъ да се корегиратъ. Затуй ще се работи и ще се направи нѣщо. И затова въ самия текстъ на законопроекта за бюджета на държавата сега има постановление, съ което се дава право на министритѣ въ течение на бюджетното упражнение да корегиратъ, да вършатъ съкращения и реформи, защото Народното събрание, понеже е въ края на своята сесия — ще заседава още 10—20 дена — надали ще има възможностъ да направи всичко смислено, за да нѣма грѣшки. Но тия грѣшки въ бюджета се покриватъ отъ голѣмитѣ други придобивки, които всички, щомъ прочетете законопроекта за бюджета, не можете да откажете и трѣбва да ги признаете. Напр., по отношение превознитѣ срдѣства, за които толкова много се говори, въ законопроекта за бюджета има едно нареждане, съгласно което министритѣ ще опредѣлятъ, кой може да се ползува съ превозни срдѣства. И вие виждате пакъ въ сѣщия законопроектъ да се предвижда, че тия, които пътуватъ съ държавни превозни срдѣства, нѣматъ право да получаватъ пътни пари. Има и други подобрения въ администриране приходитѣ и разходитѣ, каквото нѣмаше досега. Така, напр., за приходитѣ и разходитѣ на Българската народна църква, на Св. Синодъ, които досега не бѣха контролирани, се въвежда за пръвъ пътъ съ новия бюджетъ контролъ. Всички отчети на Св. Синодъ ще минаватъ презъ една комисия, въ която ще има представителъ на Върховната смѣтна палата, представителъ на бюджетоконтролното отдѣление при Министерството на финанситѣ и пр. Очевидно, съ новия бюджетъ тамъ се туря редъ, какъвто отдавна се е желалъ. Така че ще намѣрите въ предлагания бюджетъ доста добри работи, доста добри реформи, които наистина го правятъ такъвъ, че да може да бѣде приетъ отъ цѣлата Камара. Малкитѣ недостатъци, ако имаме възможностъ да ги премахнемъ, ще ги премахнемъ сега, а ако нѣмаше сега възможностъ, по-нататкъ, при по-свободно време, ще бѣдатъ премахнати.

Свършвайки, азъ апелирамъ къмъ всички ви да не забравяме думитѣ на работническия финансовъ министъръ въ Англия Сноуденъ, че трѣбва да бѣдемъ помалко песимисти, а повече оптимисти, да не рисуваме само въ черно картината на нашата страна. Като обяснимъ на нашия народъ отъ какво е тая криза, да му чертаемъ едно по-сѣтло бъдеще, което той заслужава. (Ръководитѣ отъ сговориститѣ)

Председателствуващъ В. Димчевъ: Ще опредѣлимъ дневния редъ за идущото заседание, което ще бѣде въ вторникъ.

Председателството ви предлага следния дневенъ редъ:

1. Първо четене законопроекта за бюджета на държавата за 1931/32 ф. г. (продължение разискванията)

2. За прибавяне къмъ чл. 9 отъ закона за подобрене земледѣлското производство и пр., нова алинея 4-та.

3. За увеличение вноското мито на дървения материалъ.

4. Второ четене законопроекта за ревизиране договоритъ за наемъ на фондови земи — зеленчукови градини и пр.

5. Първо четене законопроекта за допълнение чл. 171 т. 3 отъ закона за гражд. сѣдопроизводство и пр.

6. Одобрение предложеното за тълкувателно решение къмъ решението на Народното събрание за одобрение I-то постановление на Министерския съветъ за отнемане

концесията за експлоатация на държавни гори въ басейна на Кричимската, Мѣста и Доспатската рѣки и пр.

7. Докладъ на прошетарната комисия по списъци: III, X, XII, XIII, XVI, XVII, XVIII, XIX, XX, XXI и XXII.

8. Първо четене законопроекта за измѣнение и допълнение на закона за подпомагане пострадалитъ отъ обществени бедствия (предложение на Н. Топаловъ)

9. За амнистия (предложение на Ат. Малиновъ)
Кои то приематъ тоя дневенъ редъ, моля, да вдигнатъ рѣжка. Мнозинство, Събранието приема.

Вдигамъ заседанието.

(Вдигнато въ 19 ч. и 52 м.)

Подпредседателъ: В. ДИМЧЕВЪ

Секретарь: Д. МАНГЬРОВЪ

Началникъ на Стенографското отдѣление: Д. АНТОНОВЪ

СЪДЪРЖАНИЕ

Стр.	Стр.
Отпуски, разрешени на народнитъ представители: Димитъръ Нейковъ, Милко Бечевъ, Стоянъ Кърловъ, Никола Андреевъ, Трифонъ Капитановъ, Атанасъ Каишевъ, Панайотъ Тинчевъ Калчевъ, Иванъ Михайловъ и д-ръ Димо Желъзовъ . . .	987
Питане отъ народния представителъ Петъръ Анастасовъ къмъ министра на вътрешнитъ работи и народното здраве — относно разгоненото отъ полицията публично събрание въ Бѣла-Слатина. Съобщение)	987
Законопроекти: 1. За отмиъняване алинеи втора и трета на чл. 72 отъ закона за администрацията и полицията. (Предложение на народния представителъ Н. Андреевъ. (Съобщение)	987
2. За бюджета на държавата за 1931/1932 финансова година. (Първо четене — разискване) . . .	987
Дневенъ редъ за следващото заседание	1003